

Trojiško oblačilno izrazje v Pleteršnikovem slovarju

MIHAELA KOLETNIK

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Maribor, Slovenija
mihaela.koletnik@um.si

DOI: <https://doi.org/10.18690/um.5.2026.3>

ISBN 978-961-299-173-9 (pdf; Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)

ISBN 978-961-6320-62-7 (pdf; Slavistično društvo Maribor)

Prispevek obravnava narečna poimenovanja za oblačilno izrazje pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah, katere krajevni govor se uvršča v slovenskogoriško narečje panonske narečne skupine. Primerjana so z besedjem v Pleteršnikovem *Slovensko-nemškem slovarju* (1894–95), s čimer želimo osvetliti zgodovino pojavljanja posamezne besede, opredeliti njeno razširjenost in opozoriti na morebitne pomenske razlike, zanima pa nas tudi, po kakšnem ključu je oblačilno izrazje predstavljeno v tem velikem dvojezičnem slovarju.

Ključne besede: dialektologija, panonska narečna skupina, slovenskogoriško narečje, Sveta Trojica v Slovenskih goricah, oblačilno izrazje, Pleteršnikov slovar

The paper discusses the dialectal names of clothing in the Sveta Trojica local dialect belonging to the Slovenske gorice dialect, which, in turn, is part of the Pannonian dialectal group. The collected dialectal terms are compared with the entries found in Pleteršnik's *Slovene-German Dictionary* (1894–95) in order to shed light on the history of the occurrence of the individual words, the scope and the frequency of their occurrence and the possible semantic differences. We are also interested in the key according to which the dialectal clothing terminology is presented in Pleteršnik's dictionary.

Keywords: dialectology, Pannonian dialectal group, Slovenske gorice dialect, Sveta Trojica in Slovenske gorice, clothing terminology, Pleteršnik's dictionary

Uvod

Oblačenje, ki je v sodobnem času pokazatelj številnih družbenih norm, je staro toliko, kot je staro človeštvo samo. Že od najzgodnejših časov so se igle in niti uporabljale za izdelovanje oblačil, tekstilnih izdelkov in tudi

okrasnih umetnin.¹ Osnova za oblačila, kakršna poznamo danes in ki so se pojavila v začetku srednjega veka, je bila tunika, poznana že v antiki. Človekove ročne spretnosti, kot npr. uvajanje novih vzorcev, izumljanje novih vbodov in petelj, oblikovanje niti iz novih vlaken, pridobljenih s prejo, in tkanje raznovrstnih materialov, ki so bile visoko cenjene vse do srede 19. stoletja, ko so se pojavili prvi (predilni) stroji, so postopoma izgubljale veljavo.

Na Slovenskem je tako npr. do prve svetovne vojne zaradi prevladujoče porabe industrijskega oblačilnega blaga gojenje predivnic (lanu in konoplje) skorajda zamrlo.

V preteklosti so na Slovenskem za delovno in praznično obleko, pokrivala in obuvala kmečkega ter drugega vaškega prebivalstva skrbeli različni vaški, pa tudi trški obrtniki: tkalci, krojači, čevljarji in še nekateri drugi. Krojači, ki so bili pogosto splošno razširjeni obrtniki tudi med kajžarskim in bajtarskim prebivalstvom, ki velja za nosilca obrtnih dejavnosti na našem podeželju, so razvijali tudi popotno dejavnost ali delo *na štero* in tako hodili od hiše do hiše ter šivali obleko družinskim članom (Bogataj 1989: 179–180). Poklicne šivilje so lahko odprle obrt šele s sprejetjem obrtnega reda leta 1859, saj je bila dotlej ženskam dovoljena le modistovska obrt (Baš 1987: 76). Šiviljstvo se je razvilo iz krojaštva² kot izrazito ženski poklic za šivanje ženskih oblačil, spodnjega in postelnega perila, zaves, pregrinjal in drugih tekstilnih izdelkov. Še med svetovnjima vojnama je bil šiviljski poklic skorajda edini med poklici, ki je bil kolikor toliko dosegljiv tudi dekletom v kmečkem okolju. Danes je čevljarje že skoraj v celoti izpodrinila obutvena industrija, zasebnih krojačev malodane ni več, konfekcija pa ukinja tudi šiviljsko obrt.

Z zamiranjem čevljarске, krojaške in šiviljske dejavnosti neusmiljeno tone v pozabo tudi strokovno oblačilno izrazje. Le redki so tisti, ki ga s svojo stroko še ohranjajo (Koletnik, Gungl 2025: 48–52).

Prispevek prinaša vpogled v narečno izrazje s področja oblačilne kulture, zbrano pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah, in sicer v obsegu, kot

¹ Raziskava je nastala v okviru *Raziskovalnega programa št. P6-0156 Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine*, ki ga financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

² Viri pogosteje kakor o krojačih in šiviljah govorijo o krojačih in krojačicah. Leta 1891 je bila v Ljubljani ustanovljena t. i. *Zadruga krojačev, krojačic in sorodnih obrti* (Baš 2004: 605).

se zrcali v Pleteršnikovem *Slovensko-nemškem slovarju* (1894–95).³ Za oblačilno podobo kmečkega prebivalstva na Slovenskem so namreč značilne precejšnje premoženjske in pokrajinske razlike. V vsakdanjih razmerah socialne razlike med kmečkim prebivalstvom niso bile tako očitne kot na primer med meščani in tržani, opaznejše pa so bile ob nedeljah, večjih praznikih in življenjskih mejnikih, saj se je slabše premoženjsko stanje kmetov v primerjavi s sovaščani kazalo v manj kvalitetnem materialu, modnem zamudništvu in obrabljenosti oblačil (Baš 2004: 372).

Krajevni govor Svete Trojice v Slovenskih goricah

Sveta Trojica v Slovenskih goricah (*Svéta Trojica -e -e ž, pri Svéti Trojici*, lok. pri *Trojici* (op. M. K.), prid. *svetotrojiški -a -o*, lok. *trojiški -a -o*, preb. im. *Svetotrojičan*, lok. *Trojičar, Svetotrojičanka*⁴ (Toporišič et. al., 2001: 1513)) je razpotegnjeno gručasto, deloma tudi mestno urejeno naselje, ležeče na nizkem slemenu (287 m n. m.) nad Pesniško dolino vzhodno nad umetnim Trojiškim jezerom, nastalim v 60. letih prejšnjega stoletja, oziroma v neposredni bližini križišča cest proti Mariboru, Gornji Radgoni in Ptuj. Razvoj kraja je tesno povezan s tukajšnjo romarsko cerkvijo Svete trojice, med letoma 1636 in 1640 postavljene na hribu, prvotno imenovanem Porčki vrh (tudi Grädisch in Purggstaallberg), in frančiškanskim samostanom, ki tvorita mogočen arhitekturni kompleks nad Trojiškim jezerom. Pri Trojici, ki ima po podatkih iz leta 2024 883 prebivalcev in je središčno naselje istoimenske občine, so danes skoncentrirane dejavnosti, povezane s šolo, z otroškim vrtcem, lokalno samoupravo ter gostinsko in s trgovinsko dejavnostjo, v primerjavi s celotno Slovenijo pa je delež zaposlenih v kmetijskih dejavnostih še zmeraj občuten.

Trojiški govor se uvršča v slovenskogoriško narečje panonske narečne skupine. To narečje ima kot del jugovzhodnih narečij in panonske narečne ploskve naslednje lastnosti: 1) issln. **ē/*ō* > JV sln. **ei/*ou* > pan. **ei/*ou₁* > slovenskogoriško **ei/*ou*; 2) issln. **ē, *ē̄, *ā* > pan. **ē₁, *ē₂, *ē₃* > slovenskogoriško *ē*; 3) issln. **ō* > pan. **ou₂* > slovenskogoriško **ou*; 4) issln. **ě-* > pan. **ĕ-*; 5) issln. **è-/*ĕ-, *ò-/*ġ-* > pan. **è-/*ò-* > vzhodno slovenskogoriško **è-/*ò-*; 6) issln. **ǎ-* > pan. **ǎ-* > vzhodno

³ Več o trojiškem oblačilnem izrazju glej pri Koletnik in Gungl (2025).

⁴ Prebivalec Svete Trojice se v krajevnem govoru imenuje *Trojičar*, prebivalca pa je *Trojičarka*.

slovenskogoriško *è- (Šekli 2018: 345–347). Zaradi prvotne odsotnosti daljšanja issln. kratkih naglašanih zložnikov v nezadnjih besednih zlogih uvrščamo slovenskogoriško narečje k vzhodnim panonskim govorom. Zaradi naknadnega daljšanja slovenskih kratkih naglašanih zložnikov v nezadnjih zlogih je znotraj slovenskogoriškega narečja mogoče ločiti dva tipa govorov: (1) vzhodni slovenskogoriški govori z odsotnostjo daljšanja in (2) zahodni slovenskogoriški govori s prisotnostjo daljšanja (inovacija pod vplivom sosednjih severnoštajerskih narečij). V krajevnem govoru Svete Trojice v Slovenskih goricah se issln. kratki naglašeni zložniki v nezadnjih (in zadnjih) besednih zlogih niso podaljšali. Inventar prozodemov torej zajema dva naglasa ('V:, 'V) in nenaglašeno kračino (V). Sistem dolgih naglašanih samoglasnikov je monoftongično-diftongičen, sistem kratkih naglašanih in nenaglašanih samoglasnikov pa samo monoftongičen.⁵

Trojiško oblačilno izrazje v Pleteršnikovem slovarju

Narečno strokovno izrazje, pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah zbrano s klasično terensko dialektološko raziskavo ob pomoči vseh razpoložljivih virov (ustnih, pisnih in fotografskih), je primerjano z iztočnicami v Pleteršnikovem *Slovensko-nemškem slovarju*. Pleteršnik v enakem pomenu, kot je izpričan v narečju, beleži 132 od 736 trojiških leksemov, narečni izrazi *jerhar* 'irhar, izdelovalec irhovine', *predilja*, *majster*, *majstrica*, *muslin*, *jerhaste hlače* 'irhaste hlače', *modrček*, *porhanten*, *špic*, *štumfe*, *žnura*, *klafrnja* 'grd, ponošen klobuk', *komašen* 'gamaša', *kverd* '(pokvečen), grob, doma izdelan čevlj iz svinjskega usnja' in 'star ponošen čevlj, ki ni več uporaben', *šlajer* 'tančica, pajčolan', *krtačka* 'manjša priprava za čiščenje (šivalnega stroja) iz šopov ščetin, vstavljenih v lesen, plastičen hrbet', *mašin* 'šivalni stroj', *špic* 'zelo zožen, priostren končni del šivanke', *uha* 'ušesu podoben del šivanke z luknjo za nameščanje sukanca' in 'luknja v šivanki' ter *žnura* 'vrvica za zavezovanje oblačila ali čevljev' pa se obliko-glasno, oblikoslovno ali besedotvorno ne ujemajo s Pleteršnikovimi *irhar*, *predica*, *mojster*, *mojstrica*, *mušlin*, *irhaste hlače*, *modrc*, *barhanten*, *špica*, *štumf*, *klafeta*, *komašna*, *kvrd*, *šlar*, *krtačica*, *mašina*, *špica*, *uho*, *žnora*. V Pleteršnikov slovar zajetih, a s trojiškimi izrazi pomensko neprekrivnih je trideset leksemov. Tako npr. pri Pleteršniku zapisani *brodec* ne izkazuje

⁵ Ker je bil trojiški govor že opisan (Koletnik 2000/01: 81–90; Koletnik, Gungl 2025: 28–47), na tem mestu ni potrebe po njegovi širši predstavitvi.

pomena 'slinček', *cota* pomena 'obleka sploh', *čokelj* pomena '(pokvečen), grob, doma izdelan čevlj iz svinjskega usnja', *flikati* pomena 'krpati', *guma* pomena 'elastika', *hama* pomena 'naramnica', *klad* pomena 'ženska obleka', *mašelj* pomena 'pentlja', *maternica* pomena 'gornji (naprsni) del predpasnika, hlač ali krila', *mufa* pomena 'valjast predmet za gretje rok, navadno iz krzna, rokovnik', *nadkolenka* pomena 'nogavica, ki sega nad kolena', *ostanek* pomenov 'kos blaga, ki ga ni mogoče (raz)rezati na manjše kose za prodajo' in 'prodajalna s takim blagom', *pajac* pomena 'otroško enodelno oblačilo iz hlač in bluze z rokavi ali brez njih', *poglobiti* pomena 'narediti (bolj) globoko', *sandal* pomena 'elegantno poletno žensko obuvало z navadno nizko ali srednje visoko peto, ki se s paščkom, jermenom pripne čez gleženj', *sparati* pomena 's prerezovanjem, pretrgavanjem niti narediti, da posamezni deli tkanine, oblačila ne tvorijo več celote', *štula* pomena 'zavihek pri hlačah', *težki* pomena 'debel', *verižica* pomena 'okrasni predmet iz sklenjenih členastih elementov za okrog vratu', *zvezati* pomena 'zavezati', leksema *prerezati* in *vrezati* pa ne izkazujeta pomena 'urezati, tj. z rezanjem izoblikovati blago'. V slovarskem sestavku pod iztočnicami *blago*, *babica*, *gege*, *gegice*, *guma*, *štukati*, *zarobiti*, *model*, *olje*, *trdilo*, *zobec* in *blazina* narečni pomeni 'tekstilni izdelki, tkanina'; 'kovinska zanka, ki se skupaj s kaveljčkom uporablja za zapenjanje oblačil'; 'moške spodnje hlače'; 'deške spodnje hlače'; 'elastika'; narediti, delati daljše/širše z dodajanjem novega dela'; 'narediti širši/ožji spodnji rob s prepognjenjem tkanine navznoter' in 's cikcak vbodi, navadno strojno, obrobiti blago'; 'kroj, vzorec, model za obliko obleke'; 'strojno olje'; 'tanjša tkanina, s katero se trdijo deli oblačila tako, da se jo z likalnikom prilepi na njihovo notranjo stran'; 'zobem podobni deli šivalnega stroja, ki vlečejo blago med šivanjem naprej' in 'pernica' niso dokumentirani. V narečju živih, a v slovarju nezapisanih je 542 leksemov.

V nadaljevanju prispevka prikazujemo izbor v Pleteršnikov slovar zajetih trojiških oblačilnih terminov,⁶ pridobljenih z vodenimi intervjuji z govorci ter z izpisovanjem besed iz besedil, ki so nastajala kot asociacije

⁶ Omejujemo se na enobesedne termine, saj večbesedni termini v slovarju ne nastopajo kot samostojne iztočnice; mestoma so sicer zabeleženi v ponazarjalnem gradivu posameznega slovarskega sestavka. Pleteršnik beleži pet večbesednih terminov, katerih pomen je prekriven z v narečju izpričanim, in sicer *domače platno* (pod geslom *platno*), *hodno platno* (pod geslom *platno* in *hoden*), *moška srajca* (pod geslom *moški*), *zimski suknja* (pod geslom *suknja*), *ženska obleka* (pod geslom *ženski*) in *namizni prt* (pod geslom *prt*).

na zastavljena vprašanja ali kot prosto pripovedovanje, in to v obsegu, potrebnem za prikaz ključa njihove slovarske predstavitve. V Pleteršnikov slovar zajeti oblačilni termini so predstavljeni v obliki abecedno urejenih slovarskih sestavkov, sestavljenih po načelih sodobnega narečnega slovaropisja.

Zgradba slovarskega sestavka

Abecedno urejeni slovarski sestavki so sestavljeni iz posameznih sestavin, ki si sledijo v naslednjem zaporedju. Krepko zapisani poknjiženi iztočnici⁷ za grafičnim znamenjem ► sledi njena v oglatih oklepajih ([]) in v fonetični transkripciji zapisana narečna ustreznica v osnovni slovarski obliki – samostalniki so zapisani v imenovalniku ednine, glagoli v nedoločniku. Tej v nadaljevanju sledijo slovnične in besednovrstne oznake: samostalnikom so pripisane edninske roditeljske končnice, po potrebi tudi število mn., nav. mn., glagolom prvoosebne sedanjiske, pridevnikom pa žensko- in srednjespolske oblike. Sledi besednovrstna oznaka iztočnice: m, ž in s so oznake za spol samostalnika, dov. in nedov. sta oznaki glagolskega vida; pridevniki so označeni s prid. Temu sledi pomenska razlaga, pri čemer je (a) na prvem mestu knjižna ustreznica narečne besede, če ta obstaja, ki ji v pokončnicah (||) sledi še njena razlaga, ali (b) pripisana polna oz. funkcijska razlaga, če za narečno besedo ni na voljo nevtralne knjižne ustreznice. Če je iztočnica enaka knjižni besedi, je razlaga povzeta po SSKJ. Kadar imajo leksemi več pomenov, so ti znotraj slovarskega gesla razvrščeni pod zaporednimi številkami. Sopomenke so uvedene z označevalcem =, in sicer takoj za pomenskim razdelkom. Če jih je več, so razvrščene po abecedi in ločene s podpičji. Nadalje sledi ponazarjalni razdelek. Uvaja ga znak ①, ki označuje raziskovalno točko,⁸ sledi pa mu še grafično znamenje ▷. Vsak posamezni zgled je zapisan v fonetični transkripciji in podan v oglatih oklepajih ([]). Če je ponazarjalnih primerov več, so ti med seboj ločeni z grafičnim znamenjem ▪. Če ima narečna beseda več pomenov, so ponazarjalni primeri označeni s številkami, ki nakazujejo, na kateri pomen besede se zgled nanaša. Narečna leksika v ponazarjalnem razdelku ni iztrgana iz svojega naravnega sobesedila, temveč je besedilo zapisano v

⁷ O načelih poknjiževanja narečnih leksemov glej pri Kumin Horvat (2018: 26–18).

⁸ Ker je bila raziskava opravljena v eni raziskovalni točki (Sveta Trojica v Slovenskih goricah), znaku ① še posebna označba raziskovalne točke (kraja) ne sledi.

celoti, saj le tako narečne besede vstopajo v sintagmatska in paradigmatska razmerja.⁹ Ponazarjalnemu razdelku sledi etimološki razdelek, ki ga uvaja grafično znamenje ①,¹⁰ temu pa dokumentarni razdelek, ki ga uvaja grafično znamenje ② in ki prinaša podatke o vključenosti narečnega leksema v *Pleteršnikov slovar* (Plet.).

Oblačilno izrazje v Pleteršnikovem slovarju

A

atlas ▶ [ˈaʦlas] -a m *atlas* |*svilena tkanina, ki se blešči zlasti na pravi strani*| ~ ① ▷ [ˈAʦlas je 'eno 'ta:ko bla'go:u, p'reci 'ta:ko g'lătko, pa s've:iti se.] ~ ① prevzeto prek nem. *Atlas* 'vrsta svilene tkanine' iz arab. *aʦlas* 'isto' s prvotnim pomenom 'gladek, fin' ~ ② Plet.: **átlas**, m. der Atlas, (neko svilnato blago)

B

barvar ▶ [bar'va:r] -a m *barvar* |*kdor se poklicno ukvarja z barvanjem tekstila*| ~ ① ▷ [Bar'va:ri so bi'li: 'neɣda. 'Mi: smo že 'kü:pli bla'go:u f tɕo'vinji, 'ka:ko smo x'teli 'meɕi, 'eno'fa:rbno al pa v'zo:rčasto. 'To:u je b'lo to'vărniško na're:to bla'go:u. 'Neɣda pa so do'măčo p'la:tno, 'lenovo al pa s ko'no:uple, 'lexko 'nesli k bar'va:ri, ki jin 'gɔr na're:da 'râzne v'zo:rce. 'To:u je b'lo za 'te:xle, 'fürtoxe, p'lu:zne 'nâj'boj, 'tûj za 'de:ɕje 'çote. 'Sâmo 'to:u je 're:is že 'dăuɕ na'za:j, 'tâk ki 'jâs ne 'po:unin, 'sâmo 'kâj sɥ 'čü:la.] ~ ① *barvar* ← *barva* ← prevzeto prek češ. *barva* 'barva' iz srvnem. *varwe* (> nem. *Farbe* 'barva') ~ ② Plet.: **bârvar**, -rja, m. der Färber, *Cig., Jan., nk.*

breguš ▶ [br̩'güše] br̩'gü:š ž mn. **1.** *slabše hlače* **2.** *široke dolge moške spodnje hlače* ~ ① ▷ **1.** [Br̩'güše, 'to:u smo pa 'rekl̩ 'boj 'tâk zanič'livo, 'rečmo, či sɥ x'lâče op'ra:la pa jix 'lepo f'küɐ z'lɔžla, sɥ 'rekla: »Od'nesi si že 'tɔte br̩'güše!«] ▪ [Br̩'güše smo 'rekl̩ x'lâčan, ki so bi'le: še s'ko:us za no'siti, 'sâmo 'ne:ɕ 'ka:ke ti 'bo:jše. 'To:u so 'lexko bi'le: x'lâče za do'ma:

⁹ Več o tem glej pri Benko (2013: 245).

¹⁰ Če ni zapisano drugače, so etimologije povzete po Snoju (2016). Dostopno na: <https://fran.si/193/marko-snoj-slovenski-etimoloski-slovar>.

ali pa 'tűj za 'ka:ko 'po:ut f 'tr:k pa 'tāk, 'ne:ī pa 'ka:ke 'bō:jše x'lāče. X'lāčan od g'vānta ali 'ka:kin d'rū:gin za'pe:īglanin x'lāčan nig'da:r 'nebī 'reklī bṛ'gūše.] ▪ 2. [Bṛ'gūše so 'du:ge s'po:udne 'moške x'lāče s 'šürkimī bṛ'gū:šncamī. 'To:u so 'meļī 'moškī za s'pa:jē, po'zi:mī pa so jix ob'le:īklī si s'po:ut pot x'lāčamī, ki jix 'ne:ī 'zē:blo. 'Lexko so bi'lē: plat'nē:ne ali pa 'tűj 'pō:rxtatne. 'Pō:rxtatne so 'moškī še 'zāj 'na:x no'silī, 'kāj so 'meļe 'ta:ke š'tra:fe 'noṭṛ, s'vetlo ze'lēnkaste pa 'be:īle, 'lexko 'tűj s'vetlo p'lāfkaste pa 'be:īle š'tra:fe. 'Zāj pa 'tāk 'ma:jo 'sāmo 'ta:ke čis 'o:uske, za 'gōr na 'ko:užo, 'kāj se 'tē:gnejo.] ~ ① nar. oblika od *brageše* ← furl. *braghèsse* 'hlače' (Bezljaj 1976: 36) ~ ② Plet.: **bregūše**, *f. pl.* = brageše, bregeše, *SlGor.-C.*; /.../; bragēše, *f. pl.* hlače, *Dict.*; široke platnene hlače, *vzhŠt.*, *BlKr.*; – prim. it. brachesse, Hosen; bregēše, *f. pl.* = brageše, die Hosen, *Meg.*, *Alas.*, *Dalm.*, *vzhŠt.*; /.../ – prim. brageše

bregušnica ▶ [bṛ'gū:šncā] -e ž *hlačnica* |*del hlač, ki obdaja posamezno nogo*| ~ ① ▶ [In 'to:u, či so 'moļī čes 'ka:kī 'pōtok, so si 'šu:xe 'sāmo 'doj, 'te pa z 'gōr za'sū:kanimī bṛ'gu:šncamī p're:īk.] ~ ① *bregušnica* ← *breguše*, kar je nar. oblika od *brageše* ← furl. *braghèsse* 'hlače' (Bezljaj 1976: 36) ~ ② Plet.: **bregūšnica**, *f.* = bregešnica, *Jan.*; bregēšnica, *f.* polovica bregeš, *Mur.*

brnja ▶ ['br̥ja] -e ž *raztrgana, obrabljena, ponošena obleka* = ponošena cota¹¹ ~ ① ▶ ['Br̥ja, 'to:u je 'ta:ka po'nōšena 'cōta, ki je s'kōro 'ne:ī 'več za 'meṭī.] ~ ① hrv. *prnja* 'capa, cunja' ← domnevno **prhnja* (Skok 1973: 47) ~ ② Plet.: **bŕnja 2.**, *f.* der Fetzen, der Lumpen, *SlGor.-C.*; ein schlechtes, abgetragenes Kleid, *C.*; – prim. *prnja*

brnja ▶ ['br̥ja] -e ž *cunja* |*kos (raztrganega, obrabljenega, zavrženega) blaga za brisanje*| = cefa = cefra = cota = cundra¹² ~ ① ▶ [In či si 'ka:ko 'cōto s'ta:ro ras'pa:ra, si 'tiste 'bṛje 'na:x 'leži 'nūca za 'ka:ko 'pucajē.] ~ ① hrv. *prnja* 'capa, cunja' ← domnevno **prhnja* (Skok 1973: 47) ~ ② Plet.: **bŕnja 2.**, *f.* der Fetzen, der Lumpen, *SlGor.-C.*; ein schlechtes, abgetragenes Kleid, *C.*; – prim. *prnja*; pŕnja 2., *f.* der Fetzen, *Ravn.*, *BlKr.-M.*, *C.*; odpisal je na neki trdi, grapasti prnji, *LjZv.*; – prim. 2. *brnja*; tudi *hs. prnja*, der Fetzen

¹¹ Leksema *ponošena cota* Pleteršnik ne beleži.

¹² Leksemov *cefa* in *cefra* Pleteršnik ne beleži.

brusač ▶ [brü'sa:č] -a m *brusač* |*kdor brusi rezila (navadno samouk)*| ~ ① ▷ [Brü'sa:č je 'bija 'ta:kj do'măčj f'răj'kinclar, ki je nab'rü:sa š'ka:rne pa 'nože.] ~ ① *brusač* ← *brusiti* ← pslovan. **brusīti*, kar je ponavljalni glagol od pslovan. **br̥snōti* 'otreti, obrisati', **br̥sāti* 'drgniti, otirati, brisati' ← ide. **b^hrey-k(')* 'brisati, drgniti' ~ ② Plet.: **brusáč**, m. der Schleifer, *Cig.*

bunda ▶ ['bunda] -e ž *bunda* |*zimsko vrhnje oblačilo, ki pokriva zgornji del telesa*| ~ ① ▷ ['Mântle so 'nēgda no'silj f'si 'moški, 'zăj pa 'boj 'sămo 'bunde. 'Tűj 'ženske 'nošijo 'bunde, pa m'la:dj, 'dēce, f'si.] ~ ① madž. *bunda* 'krzno, kozuh' ~ ② Plet.: **bűnda**, f. schwerer Ueberrock oder Mantel, *M., Lašče-Levst. (Rok.), BlKr.; /.../* – iz madž.

C

cota ▶ ['çota] -e ž *cunja* |*kos (raztrganega, obrabljenega, zavrženega) blaga za brisanje*| = brnja = cefa = cefra = cundra¹³ ~ ① ▷ ['Ta:kin po'nošenin 'çotan, 'to:u pa smo na'va:dno 'reklj 'bŕje ali pa, ki so 'boj 'ta:ke zaniče'vâlne i'mē:ne 'meļj, 'tăk ki so 'meļj za 'ka:ko b'ri:săje. 'To:u so bi'le: 'çote, 'çefe, 'bŕje, 'çē:fre.] ~ ① stvnem. *zotta, zotte* 'kar razmršeno visi, šop las, mehko volneno blago' (Striedter-Temps 1963: 104) ~ ② Plet.: **cőta**, f. der Fetzen, *Jan., Št.;* – iz nem. *Zotte*

cundra ▶ ['cű:ndra] -e ž *cunja* |*kos (raztrganega, obrabljenega, zavrženega) blaga za brisanje*| = brnja = cefa = cefra = cota¹⁴ ~ ① ▷ [Za 'pucaje, 'to:u 'zemeš 'ka:ko 'cű:ndro s'ta:ro, ki 'ne:j š'koda. 'Te pa smo f 'ka:ke 'cű:ndre s'ta:re nak'lăčlj s'lămo pa 'da:lj 'gōr 'ka:kj klo'bű:k, ki je b'lō 'videtj kăk p'ra:vj č'lōvik, pa pos'tăvlj f ko'ruzo za stra'silo, ki so v'răne 'ne:j 'trgale ko'ruze.] ~ ① prim. sbh. kajk. *cundrav, cunder* 'raztrgan, potepen' in madž. *cundra, cundora* 'grobno platno, cunja' (Bezljaj 1976: 57–58, 68) ~ ② Plet.: **cűndra**, f. 1) der Fetzen, *Z.;* –/.../

cviren ▶ [c'virŋ] -rna m *sukanec* |*navadno gladka, iz več niti posukana preja, ki se uporablja zlasti za šivanje*| = nit ~ ① ▷ [Frš'lu:se, k'nofe, 'fű:ro, d'rukare so 'ženske pona'va:dj sa'mē: pr'nesle, c'virŋ, c'virna pa 'ne:j t'rēbalo, 'tistiga sŋ 'sa:ma 'dōstj 'me:ila, f'se:ix 'fa:rp.] ~ ① nem. *Zwirn*

¹³ Glej op. 12.

¹⁴ Glej op. 12.

‘sukanec’ (Striedter-Temps 1963: 106) ~ ① Plet.: **cvírən**, -rna, m. der Zwirn; – iz nem.

Č

črevelj ▶ [č're:ivlj̩] -vla m, nav. mn. *črevlji* ▶ [č're:ivlj̩j̩] *škorenj* |*obuvalo, ki sega do kolena ali čez*| ~ ① ▶ [Po'zi:mj̩, g'd̩a je 'mɾzlo bi'lo:u pa s'ne:ik, 'te smo si č're:ivle 'gɔr po'te:gnlj̩.] ~ ① pslovan. *červí, rod. *čérvbje ← *čérvo ‘koža (z živalskega trebuha), usnje’ ~ ① Plet.: **črēvəlj**, -vlja, m. 1) der Schuh, *Guts.*, *Jarn.*, *Cig.*, *Jan.* /.../ – der Stiefel, *Mur.*, *Dol.*, *Št.*; /.../

D

damast ▶ [da'māst] -a m *damast* |*tkanina z bleščečimi se vzorci za prte in posteljno perilo*| ~ ① ▶ [Za postel'nino se 'nūca 'nāj'boj da'māst.] ▪ [Da'māst se 'nūca za 'pojstre, ka'per'deke, na'mi:zne 'pr:te. 'To:u se 'tāk 'lěpo s've:itj̩.] ~ ① prevzeto prek nem. *Damast* iz it. *damasto*, navadno *damasco* ‘damast’; izvorni pomen besede je ‘iz Damaska uvožena tkanina’ ~ ① Plet.: **damāst**, m. neka vrsta tkanine, der Damast

F

fajfa ▶ ['fa:jfa] -e ž *pipa* |*priprava za kajenje, ki se napolni s tobakom*| ~ ① ▶ [Sta'rejšj̩ 'moškj̩ so ve'či:na ka'di:l̩j̩ 'fa:jfo.] ~ ① nem. *Pfeife* ‘pipa’ ← srlat. *pipa* ‘cevka za pitje, cevka za inhaliranje hlapov’, prvotneje ‘(pastirska) piščal (iz trsa)’ ← lat. *pīp(p)āre* ‘čivkati, piskati’ ~ ① Plet.: **fājfa**, f. = pipa, die Tabakpfeife – iz nem. *Pfeife*; *pípa* 3., f. 1) die Tabakspfeife, *Cig.*, *Jan.*, *C.*, *nk.*, *Kr.*

farba ▶ ['fa:rba] -e ž *barva* |*lastnost predmeta, katero očesu posreduje svetloba, ki jo telo seva, odbija ali prepušča*| ~ ① ▶ ['Tūj 'de:ičje 'cɔte so 'lexko bi'le: 'vūn 'ci:rane al pa s̩ s 'ka:kin d'rū:gin b'la:gon, z d'rū:go 'fa:rbo ob'ro:ubla, ki je 'lěpše bi'lo:u.] ▪ [Za s'pa:je za 'dece je 'ne:ij̩ b'lo 'xa:klik, 'to:u si 'lexko 'tūj f'sa:ko b̩'gū:š̩co d'rū:ge 'fa:rbe na're:da.] ~ ① prevzeto iz srvnem. *varwe*, nem. *Farbe* ‘barva’ ~ ① Plet.: **fārba**, f., pogl. barva; *bārva*, f. die Farbe, *Cig.*, *Jan.*, *nk.*; /.../ – prim. češ. barva; iz nem.

flanela ▶ [fla'ne:la] -e ž *flanela* |*mehka, na eni ali na obeh straneh nekoliko kosmata bombažna ali volnena tkanina*| ~ ① ▷ ['Pøstelnj̥ 'pr̥:tj̥ so 'lexko s fla'ne:le.] ~ ① prevzeto (eventualno prek nem. *Flanell* in frc. *flanelle*) iz angl. *flannel* 'flanela' ~ ② Plet.: **flanĉla**, *f. der Flanell*

I

igla ▶ ['igla] -e ž *šivanka* |*podolgovat, tanjši, na enem koncu ošiljen predmet za šivanje*| ~ ① ▷ ['Igl̥a 'ma: 'gøɾj̥ 'vü:xo in skos 'tisto 'vü:xo po'te:gneš 'nit s'ko:uzj̥, 'te pa 'kunca f'küp za've:žeš, ki se ti 'vün ne po'te:gne.] ~ ① pslovan. **ǰgǫlǣ* ← ide. *(a)*igulah*2 ← **aik*'-, **aig*'- 'kopje, zadeti z ostrim orožjem' ~ ② Plet.: **igla**, in: *igla*, -è, f. 1) die Nadel; – /.../

izreza ▶ [iz're:iza] -e ž *izrez* |*odprtina pri obleki, navadno pri vratu, nastala z izrezanjem*| ~ ① ▷ ['Zāj 'na:x pa so za'čē:le no'sitj̥ že ob'lečene 'fürtoxe, ki je s'køro kāk 'en k'la:t, 'sāmo ki brez ro'ka:vof, pa 'tāk 'vē:čja iz're:iza, p're:ij̥ pa zaš'pilano 'doj s k'noɸamj̥. 'Tisto 'tūdj̥ 'zāj še 'nošijo.] ~ ① *izreza* ← *rezati* ← pslovan. **rēzati*, sed. **rēz*'q ← ide. **ureh*_g'- 'razbiti, rezati' ~ ② Plet.: **izrēza**, *f. der Ausschnitt*; /.../

J

jenčnik ▶ ['jejnčnik] -a m *jenčnik* |(široko) *spodnje krilo z ozkim pasom in vrvicami za prevez*| ~ ① ▷ ['Be:ĩš pa so 'ženske no'sile p'reja 'nēgda 'tūj 'ta:ko d'vødēlno, ki 'dølj̥ je 'bija, ki smo mu p'rāvļj̥ 'jejnčnik. 'Jejnčnik je 'gøɾj̥ 'meja 'o:uskj̥ 'pa:sek, 'te pa 'cøj̥ 'ta:ke t'ra:ke, ki se s'küp za've:zalo, ki je 'ne:ĩ 'doj 'vujšlo, 'doj pa je 'bija 'mālo nab'ra:nj̥.] ~ ① *jenčnik* ← *jenka* ← bav. avstr. *Jänker* 'vrsta jope', nem. *Janker* 'isto' (prvotno *Jencker*) (Striedter-Temps 1963: 139) ~ ② Plet.: **jenčnik**, *m. ein Weiberkittel ohne Oberleib*, C.; prim. *janka*

jenka ▶ ['jejnka] -e ž **1.** *krilo* |*žensko ali dekliško oblačilo, ki pokriva spodnji del telesa*| **2.** *daljše preprosto otroško oblačilo, podobno srajci* ~ ① ▷ **1.** ['Ženske pa dik'lince so 'nēgda 'ne:ĩ no'sile x'la:č, 'sāmo 'jejnke.] ▪ ['Ženskj̥ ko'sti:m je 'jākna pa 'jejnka f'küp.] ▪ [G'dā je 'bi:la 'jejnka 'tāk 'dāuĉ za'xēftana, 'te si jo 'na:x 'lexko p'rāf 'gøɾ za'ro:ȳba.] ▪ [Či je 'jejnka 'ne:ĩ b'lā pod'løžena, 'te se na'va:dno 'cøj̥ lo'vi:la š'tü:nfan pa 'tūj s'ko:uzj̥ se

'vidlo.] ▀ ['Jejnka je 'bi:la pod'ložena s 'fū:ro, 'ka:ko 'tejnko 'boj.] ▀ ['Jejnka se je f'küp zaš'pilala s 'xa:k|c|j.] ▀ 2. ['Nęda smo 'tān 'nęgi do 'pętega 'lęta s'tārostj xo'dilj v 'jejnki 'tāk dik'lince kāk po'barj.] ~ ① bav. avstr. *Jänker* 'vrsta jope', nem. *Janker* 'isto' (prvotno *Jencker*) (Striedter-Temps 1963: 139) ~ ① Plet.: **jenka** *f.* = janka, *C.*; *jänka, f.* der Weiberrock, *Mur., Cig., Jan., Dol., vzhŠt.*; – prim. švab. *janke* = weibliches Kleidungsstück, prim. tudi: nem. *Jacke*, avstr.-nem. *janker, C. (Vest. i. 62.)*

jerh ▸ ['ję:rx] -a m *irh* |mehko usnje iz kož divjadi, drobnice, navadno kosmateno na obeh straneh| ~ ① ▸ ['Ję:rx je 'bija na o'be:ix stra'nę:x 'tāk 'mālo kos'ma:tj.] ~ ① srvnem. *irch, irh* 'belo ustrojena gamsova, jelenova ali srnina koža', prvotno 'kozlova koža' ← stvnem. *irah* 'kozel' ← lat. *hircus* 'kozel' ~ ① Plet.: **jerh-**, *Mur., Cig., Jan., Vrt., Štrek.*; pogl. *irh-*; *irh, m.* sāmishes Leder, das Weißleder, *Cig., Jan., Levst. (Rok.); /.../* – prim. srvn. *irch, Bock, Bocksleder, weißgegerbtes Leder*, lat. *hircus, Bock, Mik. (Et.)*

K

kapica ▸ ['kāpica] -e ž *otroška kapa* |*otroško pokrivalo brez krajevcev, navadno mehko*| ~ ① ▸ ['Dečika 'ma:la, 'dā so jo 'neslj x 'křstj, je 'me:ila 'kāpico na g'la:vj, 'vāčj bi se 'lexko prexla'di:la, ki f'čę:rkvj je s'ko:us 'blo:u x'lādno.] ~ ① *kapica* ← *kapa*, kar je prevzeto po zgledu nem. *Kappe* 'kapa' iz srlat. *cappa* 'kapuca' in 'plašč s kapuco' ~ ① Plet.: **kāpica, f.** *dem. kapa*; 1) das Käppchen, das Mützchen; – /.../; *kāpa, f.* 1) die Kappe, die Mütze; /.../

klobučar ▸ [klobo'ča:r] -a m *klobučar* |*izdelovalec klobukov*| ~ ① ▸ [Klobo'ča:rj so b'li 'tistj, ki so 'dęlalj pa o'da:valj klo'bü:ke.] ~ ① *klobučar* ← *klobuk* ← slovan. **klobukǫ* ← turšč. **kalbuk* ~ ① Plet.: **klobučar, -rja, m.** der Hutmacher

klobučevina ▸ [kloboče'vina] -e ž *klobučevina* |*debelejšje blago iz stisnjenih, sprijetih vlaken, zlasti volne ali fine živalske dlake*| ~ ① ▸ [Kloboče'vina je za klo'bü:ke.] ~ ① *klobučevina* ← *klobuk* ← slovan. **klobukǫ* ← turšč. **kalbuk* ~ ① Plet.: **klobučevina, f.** = klobučina, *Jan., M.*; *klobučina, f.* der Hutfilz, der Filz

klobuk ▶ [klo'bü:k] -a m *klobuk* |*navadno trše pokrivalo s krajevci in štulo*| ~ ① ▷ ['Vi:š, ki je 'mɪzlo, ne 'xɔdʲ bres klo'bü:ka!] ~ ① slovan. **klobukъ* ← turš. **kalbuk* ~ ① Plet.: **klobúk**, m. 1) der Hut; k. na glavo dejati, sneti, den Hut aufsetzen, abnehmen; – /.../

knof ▶ [k'nɔf] -a m *gumb* |*predmet za zapenjanje oblačila ali za okras, navadno okrogel*| ~ ① ▷ [K'nɔfʲ se na'va:dno 'čisto na'za:dno 'gɔr 'ši:vlejo, g'dâ je že f'se 'tâk 'dâuč na'rɛ:to.] ~ ① stvnem., srvnem. *knopf* (> nem. *Knopf* 'gumb') (Striedter-Temps 1963: 153) ~ ① Plet.: **knòf**, knófa, m. = gumb, der Knopf; – iz nem.; gũmb, m. der Knopf, *Mur.*, *V.-Cig.*, *Jan.*, *Mik.*, *nk.*; – prim. gomb

kola ▶ ['ko:ɫa] -e ž 1. *gonilno kolo pri šivalnem stroju* = velika kola¹⁵ 2. *gnano kolo pri šivalnem stroju* = mala kola = mala kolica = špula = zgornja kolica¹⁶ ~ ① ▷ [Pɾ ma'ši:nʲ sta bi'li: d've:ʲ 'ko:ɫʲ. 'Ena je 'bi:la 'vɛ:ka in s 'tɔto ti 'vɛ:ko 'ko:ɫo si g'nâũ ti z'gɔrno, 'ma:lo 'ko:ɫo.] ~ ① pslovan. **kòlo* ← ide. **k^uelh₁* - 'vrteti (se)' ~ ① Plet.: **kóla**, n. pl. išči pod: kolo; kolô, -éša, (-éša, *Dol.*), n. 1) das Rad; /.../ gonilno k., das Triebrad, *Cig.*; – /.../¹⁷

krajda ▶ [k'ra:jda] -e ž *kreda* |*snov za pisanje po tkanini, navadno v obliki ploščatega predmeta*| = šiviljska krajda¹⁸ ~ ① ▷ [P'reja kâk sɯ bla'go:ũ v're:ʲzala, sɯ si 'mɔgla s k'ra:jdo zaz'nâmvatʲ, ki 'ne:ʲsɯ 'kâj za'fu:rala.] ~ ① nem. *Kreide* ← srvnem. *krīde* ← trž. it. *creda* ← lat. *crēta* (Striedter-Temps 1963: 157; Bezljaj 1982: 87) ~ ① Plet.: **krâjda**, f. = kreda; – iz nem.; krêda, f. die Kreide; na kredo piti, auf Borg trinken, C.; črna k., der Zeichenschiefer, *Cig.*; rdeča k., der Röthel, Z.; = rusa k., *Erj. (Min.)*

krplja ▶ ['kr̩:pla] -e ž, nav. mn. *krplje* ▶ ['kr̩:ple] *krplja* |*ploščat ovalen pripomoček za hojo po snegu, ki zaradi večje površine preprečuje ugrezanje*| ~ ① ▷ [Či je m'la:dʲ s'ne:ʲk za'pâdna, 'te so si na'teknʲʲ 'kr̩:ple, ki se je 'ne:ʲ 'nɔ:r v'diralɔ. 'To:ũ se p'reja 'nɛgda 'ne:ʲ 'tâk po s'tɛ:zʲ xo'dilo, 'to:ũ so p're:ʲk no p're:ʲk š'li, 'te pa so si 'mɔglʲ 'nɛke 'gɔr na'teknʲʲ, ki se jin

¹⁵ Leksema *velika kola* Pleteršnik ne beleži.

¹⁶ Leksemov *mala kola, mala kolica, špula* in *zgornja kolica* Pleteršnik ne beleži.

¹⁷ Pleteršnik leksem navaja samo z opozorilom na glasoslovno različico iztočnice (*kolo*); le-ta izkazuje le prvi narečni pomen, medtem ko drugi v slovarskem stavku ni dokumentiran.

¹⁸ Leksema *šiviljska krajda* Pleteršnik ne beleži.

'ne:ɪ 'nɔ:r v'diralo.] ~ ① pslovan. **kŕpl'a* ← ide. **kerh_ɪp-* 'kos usnja ali tkanine; čevelj' ~ ② Plet.: **kŕplja**, f. 1) der Schneeschuh, *Cig., Jan.*; krpļje so prepleteni obročki, katere si na noge privezujejo, da se ne vdirajo toliko, kadar po snegu hodijo, *Notr., Gor., Lašče, Bolc-Erj. (Torb.), Savinska dol.*; popotovati v najhujši zimi v krpļjah, *Cv.*; krpļje navezati na noge, *Zv.*; /.../

L

lajbič ▶ ['la:jbič] -a m *telovnik |žensko vrhnje oblačilo brez rokavov, ki pokriva zgornji del telesa|* ~ ① ▶ ['La:jbič, 'to:ɥ pa je 'ta:ko brez ro'ka:vof, ki so 'ženske 'cɔ:j k 'jejnkan no'sile.] ~ ① *lajbič* ← *lajb* ← prevzeto in prilagojeno iz bav. nem. *Leiblein* 'telovnik' ← srvnem. *Leib* 'telo' (Striedter-Temps 1963: 164; Bezljaj 1982: 120) ~ ② Plet.: **lājbič**, m. die Weste, *Jan., Zora*; – iz nem. »Leibchen«

lozen ▶ ['lɔzn̩] -zna -o prid. *obrabljen, poškodovan (zaradi drgnjenja)* ~ ① ▶ [Či je bi'lo:ɥ 'gej 'lɔzno, sɥ 'xistro 'mālo poš'tepala 'sin pa 'ta:, ki se 'ne:ɪ 'dāle 'tɾgalo. F'ča:sɪ sɥ še z d'rü:go f'liko pod'lɔžla s'po:ɥt in p're:ik poš'tepala.] ~ ① morda nem. *lose* 'ohlapen, rahel' (Debenjak 1981: 150) ~ ② Plet.: **lózən**, -zna, *adj.* abgesclossen, fadenscheinig; suknja je že vsa lozna; – prim. nem. »lose«?

lučka ▶ ['lü:čka] -e ž *vir umetne svetlobe (pri šivalnem stroju)* = žarnica¹⁹ ~ ① ▶ ['Lü:čka je b'lā nad 'iglo, 'tāk ki je 'lěpo s've:ɪtla 'doj na bla'go:ɥ, na 'ši:f.] ~ ① *lučka* ← *luč* ← pslovan. **lučb* ← ide. **leuk-* 'svetiti' ~ ② Plet.: **lūčka**, f. dem. luč; 1) das Lichtchen; – /.../

M

majžar ▶ ['mājžar] -a m *žep |majhni vreči podoben del na oblačilu za spravljjanje manjših predmetov|* = žep ~ ① ▶ ['De:ɪčjin x'lāčan sɥ na'va:dno še 'ka:kɪ 'mājžar 'gɔr za'si:la.] ~ ① bav. *Aser*, srvnem. *eser, neser* 'sedalna torba, žep' (Striedter-Temps 1963: 85) ~ ② Plet.: **majžar**, -rja, m. = aržet, žep, *SlGor.*; aržet, m. 1) = žep, die Kleidertasche; – /.../; žèp, žépa, m. der

¹⁹ Leksema *žarnica* Pleteršnik ne beleži.

Sack an einem Kleidungsstück, die Tasche; v ž. seči, in die Tasche greifen; žepe prazniti komu; – prim. tur. džéb, *Mik. (Et.)*

mera ▶ ['mɛra] -e ž **1.** *mera* |razsežnost, zlasti dolžina, širina, višina, debelina| **2.** *centimeter* |trak za merjenje z označenimi centimetri, dolg 1,5 m| ~ ① ▶ **1.** [G'dā je pri'nɛ:sa g'do:ɥ 'kāj 'ši:vət, 'te si 'mɔga 'gɔr na'pi:satj si na 'ka:kj 'čɛd] 'mɛre pa 'tūj, 'kāk bi 'rāda za'šito 'me:ila.] • **2.** [Za z'mɛrtj ob'le:iko si 'nūca 'mɛro, ki je 'bi:la 'mɛter pa 'po:ɥ 'du:ga. F'ča:sj je 'mɛra b'lā že 'tāk 'dɔj z'nūcana, ki se 'ne:ij 'vidlo šte'vi:lk. 'Te sɥ pač 'mɔgla 'pa:stj, ki se 'ne:isɥ 'kāj z'mo:ɥtla.] ~ ① **měra* ← ide. **mehl-* 'meriti' ~ ② Plet.: **měra**, f. das Maß; /.../ mero si vedeti, sich maßigen, *Cig., UčT.*; /.../ ne ve si mere, er kann sich nicht maßigen, *Cig.*; /.../ ²⁰

meriti ▶ ['mɛrtj] 'me:irin nedov. *meriti* |ugotavljati, določati razsežnost telesnih delov za izdelavo obleke| ~ ① ▶ ['Dɛce so na'va:dno na s'tolj s'ta:le, g'dā sɥ jix 'mɛrla, in 'ne:iso 'rāde bi'lɛ: pɥ 'mi:rj.] ~ ① *meriti* ← *mera* ← pslovan. **měra* ← ide. **mehl-* 'meriti' ~ ② Plet.: **měriti**, **měri*, vb. *impf.* – 2) ein Maß haben, messen; koliko meri to v dolgost, koliko v širokost? Pet čevljev merim, palec pet, *Preš.*

N

nit ▶ ['nit] 'ni:tj ž *sukanec* |navadno gladka, iz več niti posukana preja, ki se uporablja zlasti za šivanje| = cviren ~ ① ▶ [Za 'ši:važe si 'nūca 'iglo pa 'nit. Za 'ka:ko 'boj de'bɛ:lo bla'go:ɥ je 'mɔgla 'bitj 'boj de'bɛ:la 'nit, ki b'lā 'tūj 'boj 'mɔčna, za 'tɛjnko bla'go:ɥ pa 'tɛjnka.] ~ ① pslovan. **nīlt* 'nit' ← ide. **nih_iti-* 'kar je sukano, spredeno' ← ide. *(s)*neh_i-* 'sukati, presti, šivati' ← *(s)*neh_i-* ← *(s)*neh_i-* 'sukati, presti' ~ ② Plet.: **nīt 1.**, *nīti*, f. 1) der Faden; vdejeti nit, einfädeln; do niti moker, ganz durchnässt; blago se po niti nabira, po vrvi zapravlja, *Met.*; – pl. *niti*, der Zwirn, *M.*; – /.../

²⁰ Drugi pomen leksema pri Pleteršniku ni zabeležen.

O

obesiti ▶ [o'bɛʃtʲi] o'be:ʲsɲ dov. *obesiti* |*namestiti kaj tako, da je oprto, pri-trjeno zgoraj in visi*| = gor *obesiti*²¹ ~ ① ▶ [Ob'le:ʲika 'mɔre 'mɛtʲi ʃt'rũfice, ki jo 'lexko o'be:ʲsiʃ.] ~ ① pslovan. **obvĕsiti* 'obesiti', kar je sestavljeno iz **ob* in **vĕsiti*, vzročnega glagola od **vĕsiti* ~ ① Plet.: **obĕsiti**, -ĕsim, vb. pf. hängen, aufhängen; na veter o. kaj; perilo o.; — na kljuko (kol) o., auf den Nagel hängen (fig.), Cig.; /.../

obrobiti ▶ [ob'ro:ʋptʲi] ob'ro:ʋbin dov. *obrobiti* |*narediti rob*| ~ ① ▶ ['Tũj 'de:ʲĭje 'çote so 'lexko bi'le: 'vũn 'ci:rane al pa sɲ s 'ka:kin d'rũ:gin b'la:gon, z d'rũ:go 'fa:rbo ob'ro:ʋbla, ki je 'lepše bi'lo:ʋ.] ~ ① *obrobiti* ← *rob* ← pslovan. **rĕbъ* ← ide. **remb-* 'sekati, rezati' ~ ① Plet.: **obrĕbiti**, -im, vb. pf. 1) umsäumen, verbrämen, einfassen; — /.../

obušje ▶ [o'bũ:ʃje] -a s *golenica* |*zgornji del škornja, ki pokriva golen ali del goleni; škornjica*| ~ ① ▶ ['Niskj 'ʃu:xj pa 'gɔ:ʲzarj 'nimajo o'bũ:ʃja.] ~ ① *obušje* ← *obuti* ← pslovan. **obũti* ← ide. **h₂auH-* 'obleči, obuti' ~ ① Plet.: **obũšje 2.**, n. die Stiefelröhren, C., *vzhŠt.*

obutalo ▶ [obũ'tǎlo] -a s *obutev* |*izdelki iz usnja, sintetične snovi za zaščito nog*| ~ ① ▶ ['Bɔks, 'to:ʋ je b'lɔ za 'bɔ:ʲʃo obũ'tǎlo.] ~ ① *obutalo* ← *obuti* ← pslovan. **obũti* ← ide. **h₂auH-* 'obleči, obuti' ~ ① Plet.: **obũtalo**, n. = obutel, Mur., Cig., Jan., DZ.; oblačilo in obutalo, Ravn.-Valj. (Rad); nimaš ne obleke ne obutala, Jurč.; obúteł, f. die Fußbekleidung, die Beschuhung, Habd.-Mik., Jan., C., nk.

onuča ▶ [o'nũĉa] -e ž *onuča* |*kos (lanenega, volnenega) blaga za ovijanje stopala*| ~ ① ▶ [Za f 'ʃu:xe 'nɔtʲ pa so si o'bũ:valj, p'rɛja 'nɛgda, ki je 'ne:ʲ b'lo:ʋ 'zɔknɔf pa 'ne:ʲ ʃ'tũ:nf, pa so si o'bũ:valj o'nũĉe. 'To:ʋ je bi'lo:ʋ s 'ka:kiga s'ta:riga bla'ga: f'tʲ:gano, 'tǎk ki si je 'no:ʋgo 'lepɔ 'nɔtʲ po'vija, ki ga je 'ne:ʲ 'zɛ:blo, po'zimj sp'lɔx, al pa 'tũdʲ, ki ga je 'ʃu:x 'ne:ʲ zo'riba. 'To:ʋ si 'tǎk 'lepɔ po'vija o'kul s 'tisto 'çoto.] ~ ① pslovan. **onũt'a* ← **on-* 'v' in izpeljanke iz **-ũti* 'obuti' ~ ① Plet.: **onũĉa**, f. der Schuhfetzen, der Fußfetzen, Mik., Vreme, Hrušica, Bolc-Erj. (Torb.), BIKr.; (vnuĉa, *vzhŠt.-C.*, ogr.-Valj. [Rad])

²¹ Leksema *gor obesiti* Pleteršnik ne beleži.

P

paranje ▶ ['pa:raǵe] -a s *glagolnik od parati* ~ ① ▷ [Za 'pa:raǵe pa se 'nüca 'ta:ka po'se:bna k'li:nga, ki smo ji 'reklj k'li:nga za 'pa:raǵe.] ~ ① *paranje* ← *parati* ← pslovan. **parāti* 'parati, trgati' ← pslovan. **pōrti*, sed. **por'ǵ* ← verjetno ide. *(s)p(h)erh2, *(s)p(h)erh2g- 'pokati, treskati, (hrupno) trgati' ~ ② Plet.: **pâranje**, n. das Schlitzen, das Auftrennen; – /.../

parati ▶ ['pa:ratij] -an nedov. *parati* |s prerezovanjem, pretrgavanjem niti delati, da posamezni deli tkanine, oblačila ne tvorijo več celote| ~ ① ▷ [Či se mi g'dā 'kāj poš'ke:itlo, 'tāk ki sŋ na'ro:ube za'si:la, 'te sŋ 'za:dj 'na:x pač 'mōgla 'pa:ratj pa še enk'rāt za'siti.] ~ ① pslovan. **parāti* 'parati, trgati' ← pslovan. **pōrti*, sed. **por'ǵ* ← verjetno ide. *(s)p(h)erh2, *(s)p(h)erh2g- 'pokati, treskati, (hrupno) trgati' ~ ② Plet.: **pâрати**, -am, vb. *impf.* auftrennen; suknjo parati; – /.../

pas ▶ ['pa:s] -a m 1. *pas* |trak z zaponko, navadno usnjen| = remen (1. pomen) 2. *podolgovat kos blaga kot del ženske obleke, ki se nosi zavezan okrog telesa* = pinta²² 3. *del obleke, plašča, ki pokriva del trupa tik pod prsnim košem* ~ ① ▷ 1. [X'lāce pa 'ma:jo 'tūdik 'gōrj š't'rūfe za 'pa:s na'rē:te, za 'remen.] ▪ 2. ['Ženskin k'la:dan pa so 'cōj no'silj 'tūdik 'pa:se, ki smo jin 'reklj 'pinte, 'pinta. 'Tōte so bi'lē: za'site z 'i:stiga bla'ga:, kāk je 'bija k'la:t. Pona'va:dj je 'pinta b'lā kār 'nēke 'dukša, kāk je 'ženska 'me:ila čes sre'di:no. In 'kāk si je 'pinto z'vē:zala, 'lexko p're:jdj ali pa 'mālo na s'tra:nj, sta o'ba: 'kunca še 'mālo 'dōjta vi'sēla.] ▪ 3. [F 'pa:sj sŋ 'mōgla 'mālo s'kūp 'zē:tj, či je b'lō pre'sūrko.] ~ ① pslovan. **pōjasъ* 'pas, trak, s katerim se kaj priveže' ← **pojāsati* 'privezati opasati' ← **po* in ide. *(h₂)ioh₃s-mi 'opašem, privežem' ← ide. *(h₂)ioh₃s- 'opasati, pripeti, privezati' ~ ② Plet.: **pâs**, pâsa, pasû, m. 1) die Binde um den Leib, der Gürtel; – /.../²³

pečušnica ▶ [pe'čü:šŋca] -e ž *kos zavrženega oblačila, ki se uporablja za brisanje grelne plošče ali kot zaščita pred vročino pri dviganju vročih loncev* ~ ① ▷ ['To:u za 'ka:ko b'ri:saǵe pŋ š'pō:rxtetj so se 'nücale 'ka:ke s'ta:re 'cōte, pe'čü:šŋce. 'Tūj se 'ne:isj pos'mo:ūda, či si 'ka:kj ž'gē:čj 'piskŋ

²² Leksema *pinta* Pleteršnik ne beleži.

²³ Tretji pomen besede pri Pleteršniku ni dokumentiran.

z'digna.] ~ ① *pečušnica* ← *peč* ← pslovan. **pět'b* ← ide. **pek^u-ti-* ← ide. **pek^u-* 'kuhati, peči' ~ ② Plet.: **pečûšnica**, *f.* der Küchenfetzen, *C.*, *vzhŠt.-Vest.*

plenica ▶ [ple'nica] -e ž *plenica* |*tkanina, navadno pravokotna, za zavijanje dojenčka*| ~ ① ▷ [B'la:gǝ za ple'nice se je 'reklo 'tɛ:tra, 'nūcalǝ pa smo ga 'tū:dǝ za m'le:ǝko ce'ditǝ. 'Te smo ga zlo'žilǝ f'küp, 'tāk ki so š'tirǝ 'gibe bi'lɛ:.] ~ ① pslovan. **plěná* *'tanka tkanina, tanka kožica, opna' ~ ② Plet.: **plēníca**, *f.* 1) die Windel; v plenice zaviti otroka; drži se ga še plenica = er hat die Kinderschuhe noch nicht ausgetreten, *Cig.*; /.../

polica ▶ [po'lica] -e ž *pola* |*sestavni del ženskega krila od pasu do roba krila*| ~ ① ▷ [S'po:udnen 'dɛlǝ smo 'reklǝ, ki je 'jejnka, in 'tista je 'bi:la na raz'lične na'či:ne v're:izana. F'ča:sǝ je 'bi:la na d've:ǝ po'licǝ, f'ča:sǝ š'tirǝ, 'šɛ:st, 'tūdǝ na 'oşǝ po'li:c.] ~ ① pslovan. **polǎ* ← ide. *(s)*pelH-* 'tolči, bítí, cepiti, ločevati ipd.' ~ ② Plet.: **políca** 1., *f.* /.../ - 2) = pola, die einfache Breite der in einen Ballen zusammengelegten Leinwand, *C.*; - /.../; póla, *f.* /.../ - 2) die Breite eines Zeuges, einer Leinwand, das Blatt, *Cig.*, *C.*; dve poli vkup sešiti, *Z.*; srajca v dve poli, ein aus zwei Breiten zusammenge nähtes Hemd, *Z.*; krilo v tri pole, *Dol.*, *Gor.*

polšter ▶ ['pojštɛ] -tra m *vzglavnik* |*blazina za pod glavo*| ~ ① ▷ [Za 'pojštɛ pa za bla'zine se 'nūca a'gi:n. 'To:u je 'ta:ko 'go:ušto t'ka:no bla'go:u, ki 'pɛ:rje ne g're: s'ko:uǝ.] ~ ① srvnem. *polster*, *bolster*, stvnem. *polstar* 'blazina' (Striedter-Temps 1963: 198) ~ ② Plet.: **pólštɛr**, -tra, *m.* der Polster; (iz nem.)

posteljina ▶ [postel'nina] -e ž *posteljina* |*blazine, odeje in posteljno perilo*| ~ ① ▷ [Za postel'nino se 'nūca 'nǝj'boj da'mǝst.] ~ ① *posteljina* ← *postelja* ← pslovan. **pòstel'a* in **pòstel'b* ← pslovan. **postblāti* 'postlati, razprostréti', kar prvotno pomeni *'prostor, kjer je razprostrta (slama ali kaj podobnega, primernega za ležišče)' ~ ② Plet.: **posteljínina**, *f.* das Bettzeug.

predivo ▶ [pre'di:vo] -a s *predivo* |*vlakna naravnega ali umetnega izvora za predenje*| ~ ① ▷ [Pre'di:vo se je d'ja:lo na ko'lo:uǝvret, ki se 'ni:tǝ 'dɛlalo s 'tistiga. Na s're:ǝdǝ 'lɛ:na ali ko'no:uǝple je 'ta:ko 'mɛxko in 'tisto o'kul, koz'de:rje smo 'reklǝ, se 'duj za'se:ǝka, 'tāk ki os'ta:ne 'sǝmo pre'di:vo. Koz'de:rje se 'mɔre 'duj za'sɛkatǝ.] ~ ① *predivo* ← *presti* ← pslovan. **prĕsti*, sed. **prĕdǝ* 'raztegniti, napeti' ← ide. *(s)*pren(H)d^(h)-* 'vleči,

napenjati' ~ ① Plet.: **predīvq**, *n.* das Spinnmaterial, das Spinnhaar; laneno, konopno p.; /.../

přt ▶ ['př:t] -a m 1. *přt* |*tekstilni izdelek za prekrivanje mize*| = namizni přt²⁴ 2. *rjuha* |*del posteljnega perila pravokotne oblike za pokrivanje ležišča, odevanje*| ~ ① ▷ 1. ['Př:t] so 'lexko podugo'vātj, 'lexko so kvad'ra:tnj, 'to:u so f'si k'ra:jnikj g'li:x 'du:gj, pa 'tūj ok'ro:uǵlj so 'př:tj 'lexko al pa o'válnj, 'ka:ka je pač 'miza.] ▪ 2. [Na za'čę:tkj, 'dā se 'zāčneš vi'čiti, 'ro:u biš postel'nino, 'ka:ke 'př:te za 'postelo, 'tūj š'nājc'tę:xle, 'nāx že 'ka:ke 'kq:se ob'le:ike pa tāk.] ~ ① pslovan. **přrtb* ← ali pslovan. **pōrti* 'parati, cepiti, trgati' ali ide. **sper(H)*- 'viti, plesti' ~ ① **přt**, přta, *m.* 1) /.../ – das Tisch-tuch, *Mur.*, *Cig.*, *Jan.*, *Valj.* (*Rad*); /.../ – das Bettuch, *Mur.-Cig.*, *Mik.*; /.../

punčoh ▶ ['punčox] -a m, nav. mn. *punčohi* ▶ ['punčoxj] *punčoh* |*visok čevelj z vezalkami*| ~ ① ▷ ['Punčoxj so na ž'nü:rce.] ~ ① srvnem. *buntschuoch*, *puntschuoch*, nem. *Bundschuh* 'kmečki čevelj na vezalke' (Bezljaj 1995: 136; Striedter Temps 1963: 204) ~ ① Plet.: **púnčoh**, *m.* der Bundschuh, *Mik.*, *Št.*; – iz nem.

R

raztrgati ▶ [ras'třgati] ras'tř:gan dov. *raztrgati* |*z rabo, uporabo narediti, da kaj ni več celo*| ~ ① ▷ [Či so se 'ka:ke 'de:ičje x'lāče ras'třgale, sř 'xitro 'ka:ko f'liko d'ja:la 'gqor pa 'mālo z ma'si:non 'sin pa 'ta: pa je bi'lo:u 'pa: 'ce:ilo.] ~ ① *raztrgati* ← *trgati* ← pslovan. **třrgati* (ali **třrgāti*) ← ide. **terh*_g**terh*_f- 'tretji, drgniti, vrtati' ~ ① Plet.: **raztřgati**, -třgam, *vb.* *pf.* auseinanderreißen, zerreißen; r. vez, obleko; volk je jagnje raztrgal; r. se, zerreißen (*intr.*); hlače so se mi raztrgale; raztrgan, zerlump.

remen ▶ ['remen] -mna m 1. *jermen* |*trak z zaponko, navadno usnjen*| = pas (1. pomen) 2. *jermen* |*trak iz usnja ali iz močnega materiala s sklenjenima koncema, ki prenaša vrtenje (z jermenice na jermenico pri šivalnem stroju na nožni pogon)*| ~ ① ▷ 1. [X'lāče pa 'ma:jo 'tūdik 'gqorj š't'rūfe za 'pa:s na're:te, za 'remen.] ▪ 2. [Ma'si:n je 'meja 'remen, ki je 'bija 'gqor na'pelanj na ti 'vę:ko 'ko:ulo pa na 'ma:lo 'ko:ulo. 'To:u je 'bija 'ta:kj ok'ro:uǵlj 'remen, ki je 'bija f'küp na're:tj s 'ta:ko k'la:nfiko 'ma:lo, zak'la:nfanj je 'bija f'küp s

²⁴ Leksem *namizni přt* Pleteršnik navaja v ponazarjalnem gradivu pod iztočnico *přt*.

k'la:nfico. Ti 'vɛ:ka 'ko:ula je b'lã s'po:ut 'noɽɿ in se dɽ'za:la f'küp z no'gãncu, in 'kã si 'guna, je 'remen 'leta o'kul in g'nãu o'benen 'ma:lo 'ko:ulo 'gorj, ki se dɽ'za:la 'cɔ:j k ma'si:nj. In 'tãk je ma'si:n 'šo:u, ki si 'lexko 'ši:va. 'Boj si 'guna, 'boj je ma'si:n 'leta.] ~ ① pslovan. *rěmy, tož. *reměny ← verjetno ide. *h2ré-mō(n) ← ide. *h2ar- 'sklopiti, sestaviti tako, da ustreza' ~ ① Plet.: **rěmen**, -ěna, *m.* der Riemen²⁵

robljenje ▶ ['ro:ublejɛ] -a s *glagolnik od robiti* ~ ① ▶ ['Ro:ublejɛ p'ri:de f poš'te:if na za'čɛ:tkj, 'dã se 'zãčneš vi'čitj.] ▪ [G'dã se 'kãj 'zãčneš vi'čitj, 'to:u od za'čɛ:tka 'ma's 'ka:ko 'ro:ublejɛ pa 'to:u, 'tüdik 'fɔ:r'xejnke za'ro:ubiš.] ~ ① *robljenje* ← *rob* ← pslovan. *rqbъ ← ide. *remb- 'sekati, rezati' ~ ① Plet.: **rõbljenje 1.**, *n.* 1) das Einsäumen; – /.../

rokav ▶ [ro'ka:f] -va *m* *rokav* |*del oblačila, ki obdaja posamezno roko*| ~ ① ▶ [Ro'ka:vj so 'lexko 'du:gj, k'ra:tkj, na 'tri: čɛ'tɽ:t ali pa na ki'mono, 'to:u je 'tãk 'mãlo čes 'rãmo. 'Lexko pa je ki'mono 'tüdik na 'tri: 'fɛ:tle ali pa cɛ'lo:u 'du:gj ro'ka:f, 'sãmo 'ne:ij je 'cɔ:j za'sit, pač pa je f'se v 'enen 'kɔ:sj v're:izano in 'tãk, ki je f'pa:zduxj p'recj 'šürko, 'ne:ij s'ti:šjeno.] ~ ① *rokav* ← *roka* ← pslovan. *røkã ← ide. *urónkah2 ← *urenk- 'grabiti, prijemati' ~ ① Plet.: **rokáv**, *m.* 1) der Ärmel; imeti jok za rokavom = zum Weinen geneigt sein, *Jurč.*; – /.../

rokavci ▶ [ro'ka:fcj] -of *m* mn. *rokavci* |*zgornji del ženskega spodnjega perila z rokavi čez komolec*| ~ ① ▶ [K 'jejnčnikj pa so no'silj 'cɔ:j, 'to:u je z'gornj, z'gornj 'kɔ:s 'bija, ki so mo p'rãvlj ro'ka:fcj. 'Tistj so bi'li: na'va:dno 'tãk 'mãlo čez 'la:ket, 'gorj pɽ 'šijankj pa je 'bi:la 'sãmo iz're:iza pa p're:ijdj 'ka:ke d'va: k'noɽeka, ki se 'ležj ob'le:ikla.] ~ ① *rokavci* ← *roka* ← pslovan. *røkã ← ide. *urónkah2 ← *urenk- 'grabiti, prijemati' ~ ① Plet.: **rokávac**, -vca, *m. dem.* rokav; /.../ – 2) *pl.* rokavci = rokavi, das kurze weibliche Ärmelhemd, *Mur., Cig., Jan., jvzhŠt.*; /.../; *rokáv*, *m.* /.../ 2) *pl.* rokavi = rokavci, das kurze, bis zu den Lenden reichende Ärmelleibchen des weiblichen Geschlechtes; /.../

rokavica ▶ [roka'vica] -e ž, nav. mn. *rokavice* ▶ [roka'vice] *rokavica* |*oblačilo za na roko*| ~ ① ▶ ['Mufa pa je kãk 'en 'rɔ:r, ki si 'ro:uke 'noɽɿ pɽ'tisna. 'To:u je b'lɔ na'mɛsto roka'vi:c.] ~ ① *rokavica* ← *roka* ← pslovan. *røkã

²⁵ Drugi pomen besede pri Pleteršniku ni dokumentiran.

← ide. **urónkah*₂ ← **urenk*- 'grabiti, prijemati' ~ ① Plet.: **rokavíca**, *f.* der Handschuh

rokavičar ▶ [roka'vi:čar] -a m *rokavičar* |*izdelovalec ali prodajalec rokavic*| ~ ① ▶ [P_r roka'vi:čarij si pa 'do:uba roka'vice.] ~ ① *rokavičar* ← *roka* ← pslovan. **rōkǎ* ← ide. **urónkah*₂ ← **urenk*- 'grabiti, prijemati' ~ ① Plet.: **rokavičar**, -rja, m. der Handschuhmacher

S

srakica ▶ [s'rākca] -e ž **1.** *srajca* |*moško oblačilo za k hlačam, navadno iz tanjšega blaga*| = moška srakica²⁶ **2.** *enodelno žensko spodnje perilo preprostega kroja, navadno z okroglim izrezom, rokavi do laktov in dolgo do kolen* = ženska srakica²⁷ ~ ① ▶ **1.** ['Mōškij pa 'cō:j k x'lāčan 'nōsijo s'rākco.] ▪ **2.** [S'rākco so 'ženske no'sile na 'gōlj život s'po:ut pod ob'le:iko. 'To:u je 'bija 'ženski 'be:iš.] ~ ① *srakica* ← pslovan. **sōrka* 'srajca' ~ ① Plet.: **srákica**, *f.* das Hemd, *Alas.*, *Mur.*, *Jan.*, *Mik.*, *SlGor.*, *Rez.-Baud.*²⁸

suknja ▶ ['sūkna] -e ž *suknjič* |*moško vrhnje oblačilo, ki pokriva zgornji del telesa in se spredaj zapenja*| ~ ① ▶ ['Sūkna, 'to:u je 'mōško, 'to:u je z'gōrni 'dēl 'mōškiga g'vānta.] ~ ① **sūkn'a* (pslovan. morda **sūkn'i*) ← **suknō* 'sukno'; prvotni pomen besede je *'iz sukna narejeno oblačilo' ~ ① Plet.: **sūknja**, *f.* 1) der Männerrock; zimsko s.; gospodsko, kmetsko s.; – .../

Š

šivati ▶ ['ši:vati] -len nedov. **1.** *šivati* |*z uporabo šivanke in niti združevati dele blaga*| **2.** *s šivanjem izdelovati* **3.** *ukvarjati se, navadno poklicno, s šivanjem* ~ ① ▶ **1.** ['Kāj sŋ si pre're:izala že v ne'dēlo, sŋ 'lexko f pon'de:ilek 'vūtro 'xitro že za'čē:la 'ši:vati.] ▪ **2.** [G'dā sŋ 'ši:vala 'ka:kij 'māntl al pa kos'ti:m, sŋ 'mōgla pres'nē:to f'li:sik 'bitij, ki sŋ ga na'rē:dla v 'enen d'nē:vij pa 'po:u, 'tāk 'dugo je š'lō 'to:u 'cō:j, ki sŋ še 'mōgla f'se pre'rē:zati p'reja.] ▪ **3.** ['Tāk 'rēdno, f'sa:kij 'dē:n, sŋ 'ši:vala o'kul t'rē:stij, 'pē:tŋt'rē:stij 'le:it in

²⁶ Leksema *moška srakica* Pleteršnik ne beleži.

²⁷ Leksema *ženska srakica* Pleteršnik ne beleži.

²⁸ Drugi pomen besede pri Pleteršniku ni dokumentiran.

'me:ila sɲ 'tân o'kul t'ri:s'to:u 'pɛ:deset st'ra:nk. F'čas:ɟ je 'bi:la 'ta:ka 'gužba, ki sɲ 'ši:vala 'ce:ile no'či:] ~ ① *šivati* ← *šiti* ← pslovan. *s'ŕti, sed. *s'ŕjɔ in *s'ŕjɔ 'šivati' ← ide. *sjeuH- 'šivati' ~ ② Plet.: **šivati 1.**, -am, vb. *impf.* 1) nähen; – /.../ ²⁹

šivilja ▶ [ši'vi:lja] -e ž *šivilja* |ženska, ki se poklicno ukvarja s krojenjem in šivanjem zlasti ženskih oblačil iz lahkih tkanin| ~ ① ▶ [Či si x'teja, ki ti je 'kāj ž'ni:dar ali pa ši'vi:lja za'šija, si 'mōga 'itj na 'mɛro, 'tāk ki je 'un 'vɛda, 'ka:ko veli'ko:ust 'ma:š pa ši'ri:mo.] ~ ① *šivilja* ← *šiti* ← pslovan. *s'ŕti, sed. *s'ŕjɔ in *s'ŕjɔ 'šivati' ← ide. *sjeuH- 'šivati' ~ ② Plet.: **šivilja**, f. die Nähterin

škarnje ▶ [š'ka:rne] š'ka:rɲ ž mn. *škarje* |orodje za rezanje iz dveh rezil, ki se ob pritisku na ročaja odpirata v obliki črke V| ~ ① ▶ [Š'ka:rne so 'mōgle 'bitj z'lɔ 'ostre, či si x'teja, ki so bla'go:u 'lɛpo v'rɛzale. 'Cik'cāk š'ka:rne se 'nūcajo za 'ka:ko 'ro:uɓleje, ki 'ne:ɟ t'rɛba 'ɛnklatj. Ž'ni:darj pa 'nūcajo po'sɛ:bne š'ka:rne, ki se jin 'reče ž'ni:darske š'ka:rne. 'To:u so 'ta:ke 'boj 'mōčne, za 'ka:ko debe'lejšo bla'go:u.] ~ ① stvnem. *skār(a)*, *skāri*, srvnem. *schære*, *schær* 'škarje' (> nem. *Schere* 'škarje') (Striedter-Temps 1963: 218; Bezljaj 2005: 53) ~ ② Plet.: **škārnje**, f. pl., *Mur.*, *Cig.*, *Jan.*, pogl. *škarje*; *škārje*, *škarij*, f. pl. 1) die Schere; – /.../

šoštar ▶ [š'o:uštɐr] -a m *čevljar* |kdor se poklicno ukvarja z izdelovanjem in popraviljanjem obutve| ~ ① ▶ [Š'o:uštɐr, g'dā p'riša na š'tɛ:ro, je f'sɔ obu'vālo za'f'lika pa po'tu:mpla, 'kāj b'lɔ pot're:ɟbno. 'Menj je za opxa'jilo na're:da 'no:uɓe 'šu:xe s s'vi:nskiga 'lɛdra, s'vi:nšakj smo 'reklj 'ta:kin 'šu:xan. 'Oča so 'šo:uštarij 'reklj, naj mi na're:dj 'mālo 'boj 'vɛ:ke, ki mo jix 'lexko 'duže 'nɔsla. In 're:ɟs sɲ jix 'me:ila 'več 'le:ɟt.] ~ ① *šuštar* ← srvnem. *schuohster* 'čevljar' ← *schuohsūtære* (> nem. *Schuster* 'čevljar') ~ ② Plet.: **šôštar**, -rja, m. 1) der Schuster; – /.../ –iz nem.

štera ▶ [š'tɛ:ra] -e ž *štera* |delo obrtnika na domu, navadno čevljarja, krojača, šivilje| ~ ① ▶ [Na š'tɛ:ro je pa po'me:ɟnlo, ki je ž'ni:dar ali ši'vi:lja ali 'kɛ:rj 'kɔlj 'āntvexar 'šo:u na 'do:um 'dɛlat.] ~ ① bav. avstr. *Stör* (Striedter-Temps 1963: 229) ~ ② Plet.: **štéra**, f. das Arbeiten eines Handwerkers in einem fremden Hause gegen Kost und Taglohn, bes. das Nähen; v štero

²⁹ Drugi in tretji pomen besede pri Pleteršniku nista dokumentirana.

iti, *Gor.*; krojač ga je gonil s seboj po šterah, *Vrt.*; – prim. bav. auf die stör gehen, *Mik. (Et.)*

T

taška ▶ ['tāška] -e ž *taška* [ženska torbica] ~ ① ▷ ['Tāška je 'bi:la za 'ta:ke d'ro:ubne 're:čike, za glav'ni:k, š'pe:ig|ček, š'nājc'te:x|.] ~ ① star. it. *tasca* 'torbica' ← verjetno stvnem. *tasca* 'torbica' (> nem. *Tasche* 'žep, torbica, torba') ~ ① Plet.: **tāška** 2., f. 1) die Tasche, *Dalm.-Valj. (Rad)*, *Št.*; /.../ – prim. it. *tasca*, nem. *Tasche*

terica ▶ [te'rica] -e ž *terica* [ženska, ki tre lan] ~ ① ▷ [Ko'no:uplo ali 'le:n, 'kāj je pač 'ke:ri 'meja, smo s'pi:palj, 'te pa polo'žilj na po'košeno t'ra:vo, ki se sp'le:ixalo. Či 'nerj 'deš 'šo:u 'gor, 'te smo 'moglj za'le:ivati z 'vodo 'to:u o'kul št'na:jst d'ni:. 'Te pa smo 'na:x 'to:u 'gor polo'vi:lj in na're:dlj 'ta:ke 'pünt|čke pa 'tisto f'küp zlo'žilj. 'Po:l pa 'tisto 'ka:ko 'no:uč 'moglo 'bitj f 'pečj, le'ni:šnja se 'reklo 'to:tj 'pečj, in 'na:x 'te smo 'to:to ko'no:uplo al 'le:n o'trlj. Koz'de:rje je 'moglo 'vün zle'tetj, 'tāk ki je os'talo 'sāmo pre'di:vo, in 'to:to pre'di:vo se 'na:x p'relo na ko'lo:uvretj. 'Tān so se 'moškj 'ba:lj 'mi:mo 'itj, ki so te'rice, g'dā so 'trle 'le:n al pa ko'no:uplo, jin za s'rākco al za x'lāče 'tisto koz'de:rje pok'lāčle 'no:r.] ~ ① *terica* ← *tereti* ← pslovan. **tērti*, sed. **tbrq* 'trete, drgniti, meti' ← ide. **terh*- 'vrtati, drgniti, tretj' ~ ① Plet.: **terica**, f. die Flachsbrecherin, die Brechlerin

tibla ▶ [ti:bla] -e ž *preprost krojaški likalnik, ki se greje na ognjišču* ~ ① ▷ ['Zāj je 'tāk š'pa:s, ki so e'lektričnj 'pe:ig'lājzlj, ki 'lexko nas'ta:viš vro'či:no. P'reja 'neгда pa so bi'li:, ki si 'moga 'ogen 'no:t f'sipati, 'enj pa so bi'li:, ki se je š'tox| 'no:r p'rtisna. B'li pa so 'tūj 'teškj 'pe:iglj za 'moške ob'le:ike, ki se je 'reklo 'ti:bla.] ▪ ['Moškj, 'mi:slin, ž'ni:darj, 'tistj pa so 'nāj'boj 'nūcalj 'ti:ble. 'To:u pa bi'lo:u 'ta:ko že'ležno, je bi'lo:u p'recj 'teško 'tisto, 'tāk ki je s'tisnlo.] ~ ① *tibla* '(krojaški) likalnik' ← *tiblati* 'likati, gladiti, mongati', kar je po disimilaciji iz *triblati*, *tribljati* 'valjati, mon-gati; z valjarjem gladiti, likati perilo' ← kor. nem. *tribl* 'lesen valjar za gladenje perila ali valjanje testa' (Bezljaj 2005: 178, 224) ~ ① Plet.: **tibla**, f. = tiblo, C.; tīblo, n. das Bügeleisen, bes. das Schneiderbügeleisen, *Mur.*, *vzhŠt.-C.*; – prim. tegla; tēgla, f. = gladež, gladilo za perilo, das Bügelholz, *Št.-Valj. (Rad)*; – iz madž.

til ▶ ['ti:l] -a m *til* |*tanka, mrežasta tkanina iz bombaža ali kemičnih vlaken*| ~ ① ▷ ['Ti:l, 'to:u pa je 'ta:ko 're:itko t'ka:no bla'go:u, ki so ne'vešte 'mele, 'ta:ko m'režasto bla'go:u, ki ne'vešte 'ma:jo za š'lājere ali pajčo'la:ne.] ~ ① nem. *Tüll* ← frc. *tulle* (Verbinc 1979: 714) ~ ① Plet.: **til** 2., m. neka tenka tkanina, der Tüll

tkalec ▶ [t'ka:lec] -lca m *tkalec* |*kdor se poklicno ukvarja s tkanjem*| ~ ① ▷ ['Gorj na Ročici je 'bija 'en t'ka:lec. 'Tisti je 'nān 'dela bla'go:u. 'To:u je b'lō 'ta:ko g'rōbo 'boj bla'go:u, ki se 'nūcalo 'nāj'boj za 'poštelne 'pr:te, 'āntuxe za b'ri:saje, pa 'tūj 'moškij so 'meļij x'lāče s 'tistiga, 'ženske pa 'jejnke. 'To:u je b'lō 'lenovo p'la:tno.] ~ ① *tkalec* ← *tkati* ← pslovan. **tkāti* 'tkati', kar je prvotno verjetno pomenilo *'udarjati, tolči', tj. *'s tolčenjem utrjevati votek v snutek' ~ ① Plet.: **tkālēc**, -lca, m. 1) der Weber; – /.../

trpežen ▶ [tr'pē:žen] -žna -o prid. *trpežen* |*ki kljub uporabi, obdelovanju dalj časa ne spremeni svojih bistvenih lastnosti, značilnosti*| ~ ① ▷ ['Kāu'bō:jsko bla'go:u je 'nāj'boj za x'lāče, ki je z'lō 'močno, tr'pē:žno, pa 'tūdj 'jākne 'ma:jo s 'kāu'bō:jskiga.] ~ ① *trpežen* ← *tŕpež* 'trajanje' ← *trpēti* 'dolgo trajati' ~ ① Plet.: **trpēžēn**, -žna, adj. dauerhaft; trpežna obleka

U

usnjar ▶ [usn'ja:r] -a m *usnjar* |*kdor se poklicno ukvarja z izdelovanjem in prodajanjem usnja*| = ledrar³⁰ ~ ① ▷ [Pr Tro'ji:ci je b'lā 'ča:six 'lēdrfab'rika, pr 'Kirbišovix. To'vārna 'u:snja se 'reklo. 'To:u so b'li z'na:nij usn'ja:rj 'dāuč o'kul.] ~ ① *usnjar* ← *usnje* ← pslovan. **usmā*, pslovan. **usnbjē* ← domnevno ide. **h₁eus-* 'žgati' ~ ① Plet.: **usnjár**, -rja, m. der Lederer, der Lederhändler

V

vajenec ▶ ['vājenec] -nca m *vajenec* |*do 1970 učenec, ki se s praktičnim delom in strokovnim šolanjem usposablja za kak poklic, kako obrt*| ~ ① ▷ [B'rāt 'Xinko je 'tūj 'bija 'vājenec pr 'enen ž'ni:darj. 'Kāk pa je na'rē:da 'mājstrskij is'pi:t, je 'meja s'vojo de'la:vūco 'neke 'cājta pr Ben'dikj, no, 'na:x

³⁰ Leksema *ledrar* Pleteršnik ne beleži.

pa 'tāk v G'ra:cj v 'Äustrj:] ~ ① *vajenec* ← *vaditi* ← pslovan. **vāditi* *'vleči, napenjati, vpregati' ← domnevno ide. **uēd^h*- 'vezati' ~ ② Plet.: **vājenac**, -nca, m. der Praktikant, der Eleve, *Cig.*, *DZ*

Z

zarezati ▶ [za'rezati] za're:žžen dov. *zarezati* |*preveč odrezati na kakem mestu*| ~ ① ▶ [Prere'za:važe je b'lō z'lō 'mü:dno, ki si 'mōga g'lē:datj na 'mēre, ki si 'ne:i 'kāj za'reža.] ~ ① *zarezati* ← *rezati* ← pslovan. **rēzati*, sed. **rēz^ž* ← ide. **urehlg*- 'razbiti, rezati' ~ ② Plet.: **zarēzati**, -rēžem, vb. – 2) falsch schneiden, verschneiden, *Cig.*; – /.../

zašiti ▶ [za'šiti] za'šijen dov. **1.** *zašiti* |*s šivanjem narediti kaj celo*| **2.** *se-šiti* |*s šivanjem narediti*| ① ▶ **1.** ['Nēgda se 'ne:i 'nič p'rōč 'vr̥glo, či b'lō 'kāj 'gēj f'tr̥gano, 'to:u se f'se za'šilo pa se nap'rej no'silo.] ■ **2.** [Enk'rāt, še 'po:unin, s̥ v 'enen d'nē:vj za'ši:la 'sed̥ k'la:dof.] ~ ① *zašiti* ← *šiti* ← pslovan. **s'iti*, sed. **s'ijō* in **s'ijō* 'šivati' ← ide. **siēuH*- 'šivati' ~ ② Plet.: **zašiti**, -šijem, vb. pf. zunāhen, vernāhen; sam sebi je rokav zašil = er hat sich selbst geschadet, *Met.*; ne molči, da mu usta zašiješ; luknjo v kaki obleki z.; raztrgane hlače z.; – /.../

zvončasti ▶ [z'vōnčasti] -a -o prid. *zvončast* |*podoben zvoncu*| ~ ① ▶ [Bi'lē: pa so pla'si:rke z'vōnčaste pa 'tūdj 'ra:vne.] ~ ① *zvončast* ← *zvon* ← pslovan. **zvōn^h* 'žvenket, zvok, hrup' ← ide. **g^huōno*- 'glas, zvok' ← ide. **g^huen*- 'zveneti' ~ ② Plet.: **zvōnčast**, adj. Glockenähnlich, *C.*

Ž

žakljevina ▶ [žaklo'vina] -e ž *vrečevina* |*groba tkanina iz jute, bombaža zlasti za izdelavo vreč*| ~ ① ▶ [Z žaklo'vine so b'li 'žāklj za 'zr̥jē. 'To:u se je 'kū:plo.] ~ ① *žakljevina* ← *žakelj* ← srvnem. *sackel*, *sackelīn*, kar je manjšalnica od *sac* 'vreča' ~ ② Plet.: **žakljevína**, f. die Sackleinwand, *Cig.*, *Jan.*

žep ▶ ['žep] -a m *žep* |*majhni vreči podoben del na oblačilu za spravljjanje manjših predmetov*| = majžar ~ ① ▶ ['Ženske x'lāče se zaš'pilajo z 'dēsne p'ro:utj 'le:i:vj in 'za:dj na'va:dno 'nimajo 'žepof.] ■ ['Moške x'lāče, sp'lōx či

je bi'lo:u 'málo 'boj'so bla'go:u, 'tisto so 'mēlj p're:idi 'žepe 'noṭr na're:te, pa 'tūdj od 'za:dj so b'li 'žepj, ki so bi'li: 'tūdj 'no:r na're:tj.] ~ ① hrv., srb. *džēp* ← turš. *ceb* ← arab. *ġaib* ~ ② Plet.: **žēp**, *žépa*, *m.* der Sack an einem Kleidungsstück, die Tasche; v ž. seči, in die Tasche greifen; žepe prazniti komu; – prim. tur. *džēb*, *Mik. (Et.)*

žida ▶ ['ži:da] -e ž *svila* |*mehka, fina, lesketajoča se tkanina iz vlaken iz kokonov sviloprejk*| ~ ① ▶ ['Ži:da, 'to:u je 'ta:ko 'tejnko bla'go:u, ki se 'málo s've:itj.] ~ ② stvnem. *sīda* 'svila' ← lat. *saeta* (*Sērica*) 'svilena/kitajska' ščetina' ~ ③ Plet.: **žīda**, *f.* = svila, die Seide; – iz nem.; *svīla*, *f.* 1) die Seide, *Guts., Mur., Cig., Jan., ogr.-Valj. (Rad), nk.*; *svilo* *presti, Npes.-Vraz*; *kosmata s.*, die Flockseide, die Florettseide, *Jan., Vrt.*

Razprava

Pleteršnikov slovar v enakem pomenu, kot je izpričan v narečju, beleži 132 od 736 trojiških leksemov. Ti so prikazani kot samostojne iztočnice, ki so razložene z: (1) nemško prevodno ustreznico (eno ali več): **šivílja**, *f.* die Nähterin; **flanēla**, *f.* der Flanell; **rokavíca**, *f.* der Handschuh; **rōbljenje** 1., *n.* 1) das Einsäumen; – /.../; **teríca**, *f.* die Flachsbrecherin, die Brechlerin; **usnjár**, -rja, *m.* der Lederer, der Lederhändler, ki ji je mestoma pripisana še dodatna pomenska razlaga v slovenščini (lahko tudi v obratnem zaporedju): **átlas**, *m.* der Atlas, (neko svilnato blago); **damâst**, *m.* neka vrsta tkanine, der Damast; **tīl** 2., *m.* neka tenka tkanina, der Tüll; (2) nemško prevodno ustreznico (eno ali več) in omembo vira: **bārvar**, -rja, *m.* der Färber, *Cig., Jan., nk.*; **žakljevína**, *f.* die Sackleinwand, *Cig., Jan.*; **zvōnčast**, *adj.* Glockenähnlich, *C.*; **přt**, *přta*, *m.* 1) /.../ – das Tisch Tuch, *Mur., Cig., Jan., Valj. (Rad)*; /.../ – das Bettuch, *Mur.-Cig., Mik.*; **zarézati**, -rēžem, *vb.* – 2) falsch schneiden, verschneiden, *Cig.*; **čřēvōlj**, -vlja, *m.* 1) der Schuh, *Guts., Jarn., Cig., Jan.* /.../ – der Stiefel, *Mur., Dol., Št.*; /.../;³¹ ob koncu takega slovarskega sestavka sta lahko pripisana še opozorilo o izvoru oz. prevzemu besede: **lājbič**, *m.* die Weste, *Jan., Zora*; – iz nem. »Leibchen« ter vodilka *prim.*, ki usmerja k tematsko povezani besedi: **jenčnik**, *m.* ein Weiberkittel ohne Oberleib, *C.*; prim. *janka*, redko tudi polna oz. funkcionalna razlaga s pokrajinskimi in/ali virskimi oznakami ter ponazarjalnim gradivom: **křplja**, *f.* 1) der Schneeschuh, *Cig., Jan.*;

³¹ V pomenu 'škorenj' je ob virski navedena tudi pokrajinska oznaka.

krplje so prepleteni obročki, katere si na noge privezujejo, da se ne vdirajo toliko, kadar po snegu hodijo, *Notr.*, *Gor.*, *Lašče*, *Bolc-Erj. (Torb.)*, *Savinska dol.*; popotovati v najhujši zimi v krpljah, *Cv.*; krplje navezati na noge, *Zv.*; /.../; (3) nemško prevodno ustreznico s pripisanimi virskimi in pokrajinskimi oznakami: **srákica**, *f.* das Hemd, *Alas.*, *Mur.*, *Jan.*, *Mik.*, *SlGor.*, *Rez.-Baud.*; **obûšje** 2., *n.* die Stiefelröhren, *C.*, *vzhŠt.*; **pečûšnica**, *f.* der Küchenfetzen, *C.*, *vzhŠt.-Vest.*; ob koncu takega slovarskega sestavka so lahko dodani: opozorilo o izvoru oz. prevzemu besede: **bûnda**, *f.* schwerer Ueberrock oder Mantel, *M.*, *Lašče-Levst. (Rok.)*, *BlKr.*; /.../ – iz madž.; **pûnčoh**, *m.* der Bundschuh, *Mik.*, *Št.*; – iz nem.; **tâška** 2., *f.* 1) die Tasche, *Dalm.-Valj. (Rad)*, *Št.*; /.../ – prim. it. tasca, nem. Tasche, v oklepaju zapisana glasoslovna različica iztočnice s pripisanimi virskimi in pokrajinskimi oznakami: **onúča**, *f.* der Schuhfetzen, der Fußfetzen, *Mik.*, *Vreme*, *Hrušica*, *Bolc-Erj. (Torb.)*, *BlKr.*; (vnuča, *vzhŠt.-C.*, *ogr.-Valj. [Rad]*) ali namesto enačaja zapisana vodilka *prim.* kot simbol usmerjanja k sopomenki: **břnja** 2., *f.* der Fetzen, der Lumpen, *SlGor.-C.*; ein schlechtes, abgetragenes Kleid, *C.*; – prim. prnja; (4) nemško prevodno ustreznico s pripisanim opozorilom o izvoru oz. prevzemu besede: **šôštar**, -rja, *m.* 1) der Schuster; – /.../ – iz nem.; **cvírøn**, -rna, *m.* der Zwirn; – iz nem.; **pólštær**, -tra, *m.* der Polster; (iz nem.); (5) nemško prevodno ustreznico (eno ali več) ter ponazarjalnim gradivom: **predîvo**, *n.* das Spinnmaterial, das Spinnhaar; laneno, konopno *p.*; /.../; **trpěžæn**, -žna, *adj.* dauerhaft; trpežna obleka; **pârati**, -am, *vb. impf.* auftrennen; suknjo parati; **raztřgati**, -třgam, *vb. pf.* auseinanderreißen, zerreißen; *r.* vez, obleko; /.../; *r.* se, zerreißen (*intr.*); hlače so se mi raztrgale; /.../; ob koncu takega slovarskega sestavka sta lahko pripisani virska oznaka: **měriti**,* *měri*, *vb. impf.* /.../ – 2) ein Maß haben, messen; koliko meri to v dolgost, koliko v širokost? Pet čevljev merim, palcev pet, *Preš.*; **plěnica**, *f.* 1) die Windel; v plenice zaviti otroka; drži se ga še plenica = er hat die Kinderschuhe noch nicht ausgetreten, *Cig.*; /.../ ali vodilka *prim.*, ki opozarja na izvor oz. prevzem besede: **lózæn**, -zna, *adj.* abgesehen, fadenscheinig; suknja je že vsa lozna; – prim. nem. »lose«?

Nekatere lekseme Pleteršnik razlaga tudi z eno, redkeje z dvema dodanima sopomenkama, ki sta z iztočnico povezani z enačajem. Ti sopomenski izrazi nas usmerjajo k iztočnici, pri kateri dobimo: (1) nemško prevodno ustreznico: **klobučevína**, *f.* = klobučina, *Jan.*, *M.*; **klobučína**, *f.* der Hutfilz, der Filz; (2) nemško prevodno ustreznico z virskimi oznakami: **obútalø**, *n.* = obutel, *Mur.*, *Cig.*, *Jan.*, *DZ.*; oblačilo in obutalo, *Ravn.-Valj. (Rad)*; nimaš ne obleke ne obutala, *Jurč.*; **obútęł**, *f.* die Fußbekleidung, die

Beschuhung, *Habd.-Mik.*, *Jan.*, *C.*, *nk.*; **fājfa**, *f.* = pipa, die Tabakpfeife – iz nem. Pfeife; **pípa** 3., *f.* 1) die Tabakspfeife, *Cig.*, *Jan.*, *C.*, *nk.*, *Kr.*; (3) nemško prevodno ustreznico, virske in/ali pokrajinske oznake ter ponazarjalno gradivo s pripisanimi virskimi ali pokrajinskimi oznakami: **polica** 1., *f.* – 2) = pola, die einfache Breite der in einen Ballen zusammengelegten Leinwand, *C.*; – /.../; **póla**, *f.* – 2) die Breite eines Zeuges, einer Leinwand, das Blatt, *Cig.*, *C.*; dve poli vkup sešiti, *Z.*; srajca v dve poli, ein aus zwei Breiten zusammengenähtes Hemd, *Z.*; krilo v tri pole, *Dol.*, *Gor.*; **žida**, *f.* = svila, die Seide; – iz nem.; **svíla**, *f.* 1) die Seide, *Guts.*, *Mur.*, *Cig.*, *Jan.*, *ogr.-Valj.* (*Rad*), *nk.*; svilo presti, *Npes.-Vraz*; kosmata s., die Flockseide, die Florettseide, *Jan.*, *Vrt.*; (4) nemško prevodno ustreznico, virske in pokrajinske oznake ter vodilko *prim.*, ki opozarja na izvor. oz. prevzem besede ali pa usmerja k tematsko povezani besedi: **jenka** *f.* = janka, *C.*; **jānka**, *f.* der Weiberrock, *Mur.*, *Cig.*, *Jan.*, *Dol.*, *vzhŠt.*; – prim. švab. janke = weibliches Kleidungsstück, prim. tudi: nem. Jacke, avstr.-nem. janker, *C.* (*Vest. i.* 62.); **tíbla**, *f.* = tiblo, *C.*; **tíblø**, *n.* das Bügeleisen, bes. das Schneiderbügeleisen, *Mur.*, *vzhŠt.-C.*; – prim. tegla; (5) nemško prevodno ustreznico, ponazarjalno gradivo in vodilko *prim.*, ki opozarja na izvor. oz. prevzem besede: **majžar**, -rja, *m.* = aržet, žep, *SlGor.*; **žèp**, žèpa, *m.* der Sack an einem Kleidungsstück, die Tasche; v ž. seči, in die Tasche greifen; žepe prazniti komu; – prim. tur. džéb, *Mik.* (*Et.*); (6) pomensko razlago v slovenščini s pripisano virsko oznako: **bregûšnica**, *f.* = bregešnica, *Jan.*; **bregêšnica**, *f.* polovica bregeš, *Mur.*, mestoma tudi z opozorilom o izvoru oz. prevzemu besede: **bregúše**, *f. pl.* = brageše, bregeše, *SlGor.-C.*; /.../; **bragêše**, *f. pl.* hlače, *Dict.*; široke platnene hlače, *vzhŠt.*, *BlKr.*; – prim. it. brachesse, Hosen; (7) sopomenko, z iztočnico povezano z enačajem, ter nemško prevodno ustreznico; tej so lahko dodane virske in pokrajinske oznake ter kazalka *prim.*, ki ponovno usmerja k (za enačajem že navedeni) sopomenki: **majžar**, -rja, *m.* = aržet, žep, *SlGor.*; **âržet**, *m.* 1) = žep, die Kleidertasche; – /.../; **rokávæc**, -vca, *m. dem.* rokav; /.../ – 2) *pl.* rokavci = rokavi, das kurze weibliche Ärmelhemd, *Mur.*, *Cig.*, *Jan.*, *jvzhŠt.*; /.../; **rokáv**, *m.* /.../ – 2) *pl.* rokavi = rokavci, das kurze, bis zu den Lenden reichende Ärmelleibchen des weiblichen Geschlechtes; /.../; **bregúše**, *f. pl.* = brageše, bregeše, *SlGor.-C.*; /.../; **bregêše**, *f. pl.* = brageše, die Hosen, *Meg.*, *Alas.*, *Dalm.*, *vzhŠt.*; /.../ – prim. brageše.

Sopomenske oblike za enačajem lahko imajo dodane: (1) virske in/ali pokrajinske oznake: **klobučevína**, *f.* = klobučina, *Jan.*, *M.*; **bregûšnica**, *f.* = bregešnica, *Jan.*; **jenka** *f.* = janka, *C.*; **bregúše**, *f. pl.* = brageše, bregeše, *SlGor.-C.*; **majžar**, -rja, *m.* = aržet, žep, *SlGor.*, ponekod z navedenim

ponazarjalnim gradivom in pripisano virsko oznako: **obútalø**, *n.* = obutel, *Mur.*, *Cig.*, *Jan.*, *DZ.*; oblačilo in obutalo, *Ravn.-Valj. (Rad)*; nimaš ne obleke ne obutala, *Jurč.*; (2) nemško prevodno ustreznico z virskimi in pokrajinskimi oznakami: **rokávæc**, -vca, *m. dem.* rokav; /.../ – 2) *pl.* rokavci = rokavi, das kurze weibliche Ärmelhemd, *Mur.*, *Cig.*, *Jan.*, *jvzhŠt.*; (3) nemško prevodno ustreznico z opozorilom o izvoru oz. prevzemu besede: **žīda**, *f.* = svila, die Seide; – iz nem.; **knòf**, *knófa*, *m.* = gumb, der Knopf; – iz nem.; **fājfa**, *f.* = pipa, die Tabakpfeife – iz nem. Pfeife.

Nekatere različice imajo namesto enačaja kot simbol usmerjanja k osnovni besedi kazalki *pogl.*: **škárnje**, *f. pl.*, *Mur.*, *Cig.*, *Jan.*, *pogl.* škarje; **škârje**, *škarij*, *f. pl.* 1) die Schere; – /.../; **fârba**, *f.*, *pogl.* barva; **bârva**, *f.* die Farbe, *Cig.*, *Jan.*, *nk.*; /.../ – prim. češ. barva; iz nem.; **jerh**, *Mur.*, *Cig.*, *Jan.*, *Vrt.*, *Štrek.*; *pogl.* irh-; **írh**, *m.* sämisches Leder, das Weißleder, *Cig.*, *Jan.*, *Levst. (Rok.)*; /.../ – prim. srvn. irch, Bock, Bocksleder, weißgegerbtes Leder, lat. hircus, Bock, *Mik. (Et.)* ali *išči*: **kóla**, *n. pl.* išči pod: kolo; **kolø**, -êsa, (-êsa, *Dol.*), *n.* 1) das Rad; /.../ gonilno k., das Triebbad, *Cig.*; – /.../. Posebno vrsto besedotvorne različice predstavlja modifikacijski pomen za manjšalnost: **rokávæc**, -vca, *m. dem.* rokav; **lûčka**, *f. dem.* luč; 1) das Lichtchen; **kápica**, *f. dem.* kapa; 1) das Käppchen, das Mützchen; – /.../.

Zaključek

Pleteršnikov *Slovensko-nemški slovar* je dragocen vir besedja in predstavlja pomensko bogastvo tako knjižne kot narečne leksike. Pleteršnik je v slovar zajel tudi oblačilno terminologijo časa, v katerem je bil zapisovan, in to z nemškimi prevodnimi ustreznici, ponazarjalnim gradivom, zanesljivo pokrajinsko umeščenostjo, navedbo virov in bogato sopomenskostjo, ki kaže na uveljavljanje besed na prelomu 19. in 20. stoletja.

Seznam krajšav in simbolov

angl. – angleško, arab. – arabsko, avstr. – avstrijsko, bav. – bavarsko, češ. – češko, frc. – francosko, furl. – furlansko, hrv. – hrvaško, ide. – indoevropsko, issln. – izhodiščni splošnoslovenski, it. – italijansko, JV – jugovzhodni, kajk. – kajkavsko, kor. – koroško, lat. – latinsko, m – moški, madž. – madžarsko, mn – množina, nav. – navadno, nem. – nemško, npr. – na primer, pan. – panonsko, Plet. – Pleteršnikov slovar, prid – pridevnik, prim. – primerjaj, pslovan. – praslovansko, s – srednji, sbh. – srbohrvaško, sed. – sedanjik, slovan. – slovansko, sln. – slovensko, srb.

- srbsko, srlat. – srednjeveškولاتinsko, srvnem. – srednjevisokonemško, stvnem.
- starovisokonemško, tož. – tožilnik, trž. – tržaško, turš. – turško, V – vokal/samoglasnik, ž – ženski; [x] – glas, izgovorna različica fonema, 'xxx' – pomen, ← – razvito iz, > – razvito v, * – rekonstrukcija

Literatura

- Angelos BAŠ, 1984: *Opisi kmečkega oblačilnega videza na Slovenskem v 1. polovici 19. stoletja*. Ljubljana: SAZU.
- Angelos BAŠ, 1987: *Oblačilna kultura na Slovenskem v Prešernovem času (1. polovica 19. stoletja)*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Angelos BAŠ (ur.), 2004: *Slovenski etnološki leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Anja BENKO, 2013: Teoretični model za izdelavo strokovnega narečnega slikovnega slovarja (na primeru koroškega podjunskega narečja). *Doktorska disertacija*. Maribor: Filozofska fakulteta.
- France BEZLAJ, 1965: Nekaj misli o etimologijah. *Jezikovni pogovori I*. Uredil France Vurnik. Ljubljana: Cankarjeva založba. 182–189.
- France BEZLAJ, 1976: *Etimološki slovar slovenskega jezika A–J*. Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovenski jezik in Mladinska knjiga.
- France BEZLAJ, 1982: *Etimološki slovar slovenskega jezika K–O*. Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovenski jezik in Mladinska knjiga.
- France BEZLAJ, 1995: *Etimološki slovar slovenskega jezika P–S*. Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovenski jezik in Mladinska knjiga.
- France BEZLAJ, 2005: *Etimološki slovar slovenskega jezika Š–Ž*. Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovenski jezik in Založba ZRC.
- Janez BOGATAJ, 1989: *Domače obrti na Slovenskem*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Doris DEBENJAK 1981: *Nemško-slovenski in Slovensko-nemški moderni slovar*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Marko JESENŠEK, 2021: *Poglavja iz razvoja slovenskega jezika*. (Zora, 145). Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.
- Marko JESENŠEK, 2024: *Poglavja o različicah slovenskega jezika*. (Zora, 155). Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.
- Marko JESENŠEK, 2024: *Imenitnost slovenskega jezika*. (Zora, 157). Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.
- Mihaela KOLETNIK 2000/01: Govor pri Sv. Trojici v Slovenskih goricah. *Jezik in slovstvo* 46/3, 81–90.

Mihaela KOLETNIK, Benedikta GUNGL, 2022: Medjezikovna prepletanja v oblačilnem izrazju pri Sv. Trojici v Slovenskih goricah. *Kontaktna dialektologija na območju med Alpami in Jadranom. V spomin akademiku Goranu Filipiju*. Ur. Suzana Todorović, Barbara Baloh. Koper: Libris. 239–257.

Mihaela KOLETNIK, Benedikta GUNGL, 2025: *Oblačilno izrazje pri Sveti Trojici v Slovenskih goricah*. (Zora, 158). Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.

Mojca KUMIN HORVAT, 2018: *Besedotvorni atlas slovenskih narečij, Kulturne rastline*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Marija MAKAROVIC, 2007: *Obleka predela človeka: oblačilna kultura v kmečkem okolju na severu in jogovzhodu Štajerske od 18. do 20. stoletja*. Maribor: Litera.

Maks PLETERŠNIK, 2006: *Slovensko-nemški slovar (1894–1895): transliterirana izdaja*. Uredila Metka Furlan. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. Dostopno tudi na spletu.

Petar SKOK 1973: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

Marko SNOJ, 2003: *Slovenski etimološki slovar*. Druga izdaja. Ljubljana: Modrijan.

Marko SNOJ, 2016: *Slovenski etimološki slovar*. Tretja izdaja. Ljubljana: ZRC SAZU, Založba ZRC. Dostopno na: <https://fran.si/193/marko-snoj-slovenski-etimoloski-slovar>.

Hildegard STRIEDTER-TEMPS, 1963: *Deutsche Lehnwörter im Slovenischen*. Berlin: Osteuropa-Institut Berlin, Berlin-Dahlem.

Matej ŠEKLI, 2018: *Tipologija lingvogenez slovanskih jezikov*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Jože TOPORIŠIČ idr. (ur.), 2001: *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

France VERBINC, 1979: *Slovar tujk*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

CLOTHING TERMINOLOGY IN SVETA TROJICA IN PLETERŠNIK'S DICTIONARY

Summary

The paper discusses the dialectal names of clothing in the Sveta Trojica local dialect belonging to the Slovenske gorice dialect, which, in turn, is part of the Pannonian dialectal group. The clothing terms presented in the paper are still used in Sveta Trojica even today. The Sveta Trojica clothing terminology was obtained through guided interviews with informants or with informants' free narration. These names were then compared to the terms listed in Pleteršnik's *Slovene-German Dictionary* (1894–95). Our aim was to shed light on the history

of the occurrence of the individual words, the scope and the frequency of their occurrence and the possible semantic differences. We were also interested in the key according to which the dialectal clothing terminology is presented in Pleteršnik's dictionary.

Alongside Standard Slovene (Central Slovene) vocabulary Pleteršnik's dictionary includes also (Pannonian) dialect words. On the basis of comparisons and verifications carried out we can conclude that in his dictionary Pleteršnik also included clothing terminology which was in use at the time the dictionary was written, and is used in the Slovenske gorice dialect still today. Pleteršnik records 132 lexemes out of 736 collected in the study, while 20 additional lexemes in Pleteršnik only partially terminologically differ from the dialect ones. In twelve cases the dialectal meaning is not clearly evident in the dictionary entries, while in thirty cases it differs from that in Pleteršnik's dictionary. Dialect lexemes are presented in their German translation, with illustrative examples of use, reliable geographical placing, citation of sources and a rich synonymity. Pleteršnik's Slovene-German Dictionary is a valuable source of vocabulary and represents the semantic richness of both literary and dialectal lexicons.